

نهج القرآن

راهنمای معلم قرآن پایه اول تا ششم ابتدایی

راهنمای معلم هدیه‌های آسمان پایه سوم و ششم ابتدایی

مدرسان شریف

«قرآن اول تا ششم دبستان»

بخش اول: مبانی و کلیات روش تدریس قرآن در دوره ابتدایی

سواد قرآنی

«سواد قرآنی، اعتقاد و علاقه به یادگیری قرآن کریم و برخورداری از دانش و مهارت پایه به منظور بهره‌گیری مستمر و مادام‌العمر از قرآن کریم و انس دائمی با آن است.» مطابق این تعریف سواد قرآنی دارای ویژگی‌های زیر است:

- ۱- سواد قرآنی یک نیاز همگانی است.
- همه افراد جامعه با هر وضع اقلیمی، شغلی، اقتصادی، اجتماعی و... برای آنکه هویت انسانی - الهی خویش را بشناسند، از آن مراقبت کنند و زمینه شکوفایی تدریجی آن را فراهم آورند، به سواد قرآنی نیازمندند.
- ۲- سواد قرآنی از یک حدّ پایه برخوردار است.
- هرچند افراد با توجه به تفاوت‌هایی که در تحصیلات، شرایط اقتصادی و اجتماعی دارند به سطوح مختلفی از سواد قرآنی نیازمندند، ولی بهره‌مندی عموم از یک حدّ پایه ضروری است.
- ۳- حدّ سواد قرآنی در طول زمان در حال رشد است.
- با توجه به شرایط و امکانات مختلف در هر جامعه و نیز تغییرات این شرایط در طول زمان، این حد نیازمند شناسایی و تعریف خاص است. برای مثال، می‌توان با توجه به شرایط و امکانات فعلی در آموزش قرآن، حدّ ضروری را خواندن با لحن عربی تعیین کرد یا حدّ برخی از دیگر مهارت‌های پایه را ارتقا بخشید.
- ۴- حداقل سواد قرآنی منجر به علاقه‌مندی به خواندن مستمر قرآن کریم، فهم تدریجی معنای عبارات و آیات آن شده و زمینه‌ساز بهره‌گیری مادام‌العمر از آموزه‌های الهی می‌شود.
- هدف آموزش عمومی قرآن کریم، نمی‌تواند صرفاً دستیابی به دانش و مهارت خاصی در ارتباط با قرآن باشد؛ بلکه باید توانایی و قابلیت فراهم آورد که فرد بتواند ضمن انس و ارتباط دائمی با قرآن کریم، پیوسته خود را در معرض تزکیه و تعلیم الهی قرار دهد و از قرآن کریم استفاده کند.

هرم سواد قرآنی

سواد قرآنی دارای اجزای زیر است:

- ۱- توانایی خواندن قرآن کریم
- ۲- درک معنای عبارات و آیات قرآن کریم
- ۳- تدبر در آیات
- ۴- انس با قرآن کریم (قاعده هرم)

۱- توانایی خواندن قرآن کریم: اولین و مهم‌ترین رکن سواد قرآنی کسب «مهارت خواندن» است. بیشترین زمان جلسه آموزش قرآن باید به کسب مهارت خواندن دانش‌آموزان اختصاص یابد. معمول بر این است که آموزش قرآن با «روخوانی» شروع می‌شود، اما تفاوت روخوانی با روان‌خوانی در چیست؟

تفاوت روخوانی و روان‌خوانی

مهارت روخوانی	مهارت روان‌خوانی
تجربه دیداری	تجربه شنیداری
بخش‌خوانی، شمرده‌خوانی، آموزش قواعد روخوانی	صوت، لحن، تجوید و...
جزء به کل	کلی‌خوانی
کمی	کیفی
عبارت‌های غیر تکراری	عبارت‌های تکراری

روش دیداری یا روش شنیداری: اولین تفاوتی که روخوانی با روان‌خوانی دارد در نوع مهارت است. روخوانی مهارتی دیداری و روان‌خوانی مهارتی شنیداری است. زمانی که روخوانی آموزش می‌دهیم، چشم دانش‌آموزان را با آیات و عبارات قرآن درگیر می‌کنیم و هنگامی که به آموزش روان‌خوانی می‌پردازیم، گوش دانش‌آموزان را در معرض شنیدن آیات و عبارات قرار می‌دهیم.

هفته چهارم آذرماه، جلسه اول:

۲- لوحه ۴ و ۵:

- در ابتدای درس از دانش‌آموزان می‌پرسیم که آرزوی شما چیست؟ با توجه به شعر و صحبت‌های جلسه قبل به توانایی در خواندن قرآن اشاره خواهند کرد. بعد از این گفت‌وگو همگی با هم شعر «آرزوی من» را می‌خوانیم.

- لوحه شماره ۴ و ۵ را در معرض دید دانش‌آموزان قرار می‌دهیم و از دانش‌آموزان می‌خواهیم تا با اشاره ما ترکیب حرف و حرکات را بخوانند.

- با توجه به آموزش قرآن در دوره ابتدایی با روش اشاره تنها و تنها ما حرکات را نشان می‌دهیم و دانش‌آموز می‌بایست با توجه به پایه و حرکتی که ما به او نشان می‌دهیم؛ آن عبارت را بخواند.

- به هیچ‌وجه ما نباید عبارات و آیات قرآنی را هنگام اشاره به حرکات بخوانیم.

- به‌گونه‌ای بایستیم که تمام دانش‌آموزان بتوانند عبارات قرآنی را و اشاره صحیح ما را ببینند.

- در حین اشاره به عبارات قرآنی حتماً مکث داشته باشیم. بخشی از اشتباهات خواندن قرآن با مکث معنادار ما رفع خواهد شد. شتابی در نشان دادن حرکات و عبارات قرآنی نداریم.

- مقدمه کتاب اشاره صحیح به آیات و حرکات را توضیح داده است حتماً با دقت تا اشراف بر این موضوع، مطالب را با توجه و تمرین زیاد مطالعه کنیم.

- از دانش‌آموزان می‌خواهیم تا آنچه را که به آنها نشان می‌دهیم بخوانند و جلو یا عقب نیفتند.

- به دانش‌آموزان فرصت دهیم تا به دقت به حرکات و عبارات توجه کنند تا به سطحی از مهارت‌های پایه در خواندن قرآن برسند. با توجه به تفاوت‌های فردی انتظار نداریم تمام بچه‌ها در یک زمان به یک سطح قابل قبول از مهارت‌ها برسند.

جلسه دوم:

۳- لوحه ۶ و ۷:

- لوحه شماره ۴ و ۵ را به جهت یادآوری از روی کتاب برای هم‌گروهی خود می‌خوانند و سپس با انتخاب معلم برای هم‌کلاسی‌های خود بلند بخوانند.

- با توجه به خواندن قرآن با اشاره معلم از دانش‌آموزان می‌خواهیم برای آنکه به آرزوی خودتان برسید و بتوانید قرآن را بهتر بخوانید شعر «آرزوی من» را همراه با هم می‌خوانیم.

- لوحه شماره ۶ را با روش صحیح اشاره آموزش می‌دهیم. نمادهای جدیدی که آموزش داده می‌شود به رنگ قرمز هستند ولیکن زمانی که به لوحه‌های بعدی می‌رویم دیگر این نمادها به رنگ مشکی نوشته خواهند شد.

- هنگام اشاره به «آ» می‌توانیم به کلاه آن اشاره ثابت داشته باشیم تا دانش‌آموزان همه با هم بگویند «آ» اگر دانش‌آموزی در خواندن کلمه‌ای مشکل داشت، توجه کلاس را به لوحه جلب می‌کنیم و مجدداً به شیوه صحیح به بخش‌های همان کلمه اشاره می‌کنیم و از کلاس می‌خواهیم همه با هم به صورت دسته‌جمعی آن کلمه را بخش‌بخش بخوانند، سپس از دانش‌آموزی که مشکل داشته است می‌خواهیم در حالی که به بخش‌های کلمه اشاره می‌کنیم، آن کلمه را بخش‌بخش بخواند.

- خوب است پس از تدریس و تمرین لوحه، در صورتی که در آن لوحه برخی از کلمات قرآنی هست که در فارسی نیز به کار می‌رود، از دانش‌آموزان بخواهیم این کلمات را شناسایی کرده و بیان کنند؛ مانند «آدم» و «نور».

هفته اول دی‌ماه، جلسه اول:

۴- لوحه ۸:

- برای یادآوری نمادهای جلسات گذشته از دانش‌آموزان می‌خواهیم تا لوحه‌های ۶ و ۷ را از روی کتاب برای هم‌گروهی خود بخوانند و بعد از ۵ دقیقه با انتخاب معلم یکی از دانش‌آموزان را انتخاب می‌کنیم تا همه عبارات را برای هم‌کلاسی‌های خود بلند بخوانند.

- لوحه شماره ۸ سوره ناس را در محلی مناسب در کلاس قرار می‌دهیم و فایل صوتی قرائت سوره ناس را پخش می‌کنیم، دانش‌آموزان با نگاه کردن به لوحه همراه با شنیدن قرائت به صورت دسته‌جمعی آیات را می‌خوانند.

- از میان دانش‌آموزان داوطلب می‌خواهیم آیات سوره ناس را بخوانند.

هفته دوم دی‌ماه، جلسه دوم:

۵- یادآوری و فعالیت «با هم بخوانیم»:

- با نگاه به سوره ناس همراه با شنیدن قرائت سوره ناس به صورت دسته‌جمعی در کلاس بخوانند.

- لوحه‌های ۵ و ۷ را از روی کتاب برای هم‌گروهی خود بخوانند، سپس به انتخاب معلم، آن را برای هم‌کلاسی‌های خودش بخواند.

- شعر سوره ناس را هم‌زمان با شنیدن فایل صوتی آن با هم در کلاس می‌خوانیم و یک نام نیز برای آن انتخاب می‌کنیم.

هفته چهارم آذرماه، جلسه اول

قرآن بخوانیم

فعالیت: شعر آرزوی من را همراه با کتاب‌گرا بصورت دسته‌جمعی بخوانید.

لوحه ۴

با اشارتی سلم از روی قرآن بصورت دسته‌جمعی بخوانید.

ب	بَ	بِ	بُ
ت	تَ	تِ	تُ
د	دَ	دِ	دُ
س	سَ	سِ	سُ
م	مَ	مِ	مُ
ر	رَ	رِ	رُ
ن	نَ	نِ	نُ

لوحه ۵

با اشارتی سلم این کلمه‌های قرآنی را بصورت دسته‌جمعی و بخش‌بخش بخوانید.

أَبَا	دَنَا	سَارَ
أَمَرَ	أَرَادَ	أَبَانَا
سَنَا	تَابَ	أَرَادَا

هفته سوم دی ماه، جلسه اول:

۶- داستان «مهربان ترین معلم»:

- بخشی از زمان این جلسه آموزشی را به تکرار و تمرین لوحه سوره ناس اختصاص می دهیم. لوحه را در محلی مناسب در کلاس قرار می دهیم تا دانش آموزان بتوانند به راحتی آن را مشاهده کنند و سپس فایل صوتی سوره ناس را پخش می کنیم و بچه ها همراه با آن به صورت دسته جمعی آیات سوره ناس را می خوانند.

- داستان «مهربان ترین معلم» را برای دانش آموزان تعریف می کنیم.

- اما داستان «مهربان ترین معلم»

حسن و حسین (ع) در اتاق مشغول بازی اند و حضرت علی (ع) به همسر خود حضرت فاطمه (س) در انجام کارهای خانه کمک می کند. صدای در به گوش می رسد. بچه ها با خوشحالی به طرف در حیاط می دوند و از پشت در صدا می زنند شما چه کسی هستید؟ پدر بزرگ با لبخند می گوید: سلام بچه ها من هستم پدر بزرگ شما.

بچه ها با خوشحالی و لبخند در را باز می کنند و به پدر بزرگ سلام می کنند. حضرت محمد (ص) در حالی که آن دو را در بغل گرفته و صورت آنها را می بوسد به سوی اتاق حرکت می کند. در این هنگام حضرت علی (ع) و حضرت فاطمه (س) نیز به سوی پیامبر خدا (ص) می آیند و به او سلام می کنند و او را به داخل خانه دعوت می کنند. پیامبر هم جواب سلام آنها را می دهد و با کودکان داخل خانه می شوند. پدر بزرگ در حالی که حسن و حسین را روی زانوی خود می نشاند از آنها می پرسد که بچه ها دوست دارید الان به شما سوره ای از قرآن را بیاموزم؟ آنها با خوشحالی می گویند بله دوست داریم.

آنگاه پیامبر یکی از سوره های زیبای قرآن را برای آنها می خواند و از آنها می خواهد که آیات آن سوره را با او تکرار کنند. حضرت علی و فاطمه با لبخند و شادی به این منظره زیبا نگاه می کنند و خدا را به خاطر داشتن چنین فرزندان خوبی شکر می کنند و از معلم مهربان آنها نیز تشکر می کنند.

۷- قرآن بخوانیم، لوحه ۹ و ۱۰:

- همانند جلسات گذشته لوحه قرآن با اشاره صحیح تمرین و کار خواهد شد.

- با اشاره معلم، دسته جمعی عبارات را می خوانند.

- در پایان درس نیز از دانش آموزان می خواهیم تا از روی کتاب قسمتی از آیات را بخوانند.

- همچنین داستان «مهربان ترین معلم» را برایمان تعریف کنند.

جلسه دوم:

۸- لوحه ۱۱ و ۱۲:

- همانند جلسات و فعالیت های گذشته لوحه ۱۰ را تکرار می کنیم، از دانش آموزان می خواهیم تا این لوحه را از روی کتاب به صورت انفرادی بخوانند.

- سوره ناس را به صورت دسته جمعی می خوانیم.

هفته چهارم دی ماه، جلسه اول:

۹- داستان «هدیه بارزش»:

- همانند جلسات گذشته سوره ناس را به صورت انفرادی در گروه های دوفره یادآوری می کنند.

- داستان «مهربان ترین معلم» را برای بغل دستی خود تعریف کنند.

- از طریق تصویرخوانی از دانش آموزان می خواهیم تا داستان «هدیه بارزش» را با توجه به تصاویر حدس بزنند و برای ما تعریف کنند.

- اما داستان «هدیه بارزش»

امام حسین (ع) تصمیم می گیرند به مدرسه فرزند خود سری بزنند و از تلاش های معلم او تشکر کنند. به همین خاطر ایشان در یکی از روزها به مدرسه می روند، در حالی که معلم مشغول درس دادن به کودکان است و شاگردان نیز با علاقه به صحبت های معلم گوش می دهند. با دیدن امام حسین (ع) همه بچه ها خوشحال می شوند. امام حسین (ع) به معلم و شاگردان سلام می کند و آنها به ایشان خوش آمد می گویند.

فرزند امام حسین (ع) به پدر می گوید که معلم مهربانمان، به ما سوره حمد را یاد داده است. پدر خوشحال می شود و از بچه ها می خواهد که آن سوره را برای او بخوانند کودکان نیز با خوشحالی آیاتی از سوره حمد را برای ایشان می خوانند. امام حسین (ع) با لبخند رضایتی که بر لب دارند به بچه ها نگاه می کنند و در حالی که از معلم مهربان تشکر می کنند هدیه ای را به او می دهند آن معلم هم که امام حسین (ع) را خیلی دوست دارد از ایشان به خاطر آن هدیه بارزش تشکر می کند.

جلسه دوم:

❁ تذکر: هدف اصلی از روخوانی قرآن در دوره ابتدایی صحیح خواندن عبارات قرآنی است و اما در کیفیت خواندن، مراحل وجود دارد که ابتدا به صورت بخش بخش است ولیکن به مرور زمان و به تدریج انتظار داریم از این مرحله عبور کرده و به مرحله شمرده و آرام خواندن برسند. ما هیچ کدام از دانش آموزان را به لحاظ کیفیت خواندن (بخش خوانی، شمرده خوانی و روان خوانی) در یک مرحله متوقف نخواهیم کرد.

درس پنجم: کودک مسلمان

اهداف:

- ۱- ایجاد فضای جذاب برای تقویت انگیزه و علاقه به یادگیری قرآن و روخوانی آن
- ۲- توانایی خواندن برخی کلمات ساده قرآنی به صورت بخش بخش
- ۳- تقویت علاقه به شنیدن آیات سوره حمد از نوار آموزشی
- ۴- علاقه به خواندن سوره حمد به صورت دسته جمعی
- ۵- آشنایی با نماز و مسجد و تقویت علاقه دانش آموزان به یادگیری نماز
- ۶- آشنایی با پیام قرآنی درباره پاکیزگی و سعی در رعایت آن
- ۷- آشنایی با برخی از آداب و رفتار اسلامی درباره نظم و پاکیزگی
- ۸- تقویت علاقه به خواندن روزانه قرآن کریم

رسانه‌های آموزشی: کتاب درسی، نوار یا سی‌دی آموزشی، کتاب راهنمای معلم

راهبردها و روش‌های یاددهی – یادگیری

هفته اول بهمن‌ماه، جلسه اول:

تصویرخوانی با موضوع «کودک مسلمان»:

- از دانش‌آموزان می‌خواهیم با دقت به تصاویر نگاه کنند و آنچه را که می‌بینند بیان کنند.

از جمله مواردی که نیاز است تا توجه دانش‌آموزان را به آن جلب کرد عبارت‌اند از:

- سحرخیزی - دست و صورت شستن پس از برخاستن از خواب - نماز خواندن - خواندن روزانه قرآن - گفتن «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ».

فعالیت «با هم بخوانیم»:

- یک بار شعر را همراه با دانش‌آموزان می‌خوانیم.

- فایل صوتی شعر را پخش می‌کنیم.

- دوباره همراه با دانش‌آموزان این شعر را هم‌خوانی می‌کنیم.

- بهتر است تصاویر یا کلیپی از هنگام برخاستن از خواب و وضو گرفتن و نماز خواندن را در کلاس به نمایش بگذاریم؛ و در ادامه در مورد فیلم با بچه‌ها صحبت کنیم و آنگاه شعر را بخوانیم. گفت‌وگو در مورد ارتباط فیلم پخش شده با شعر می‌تواند به فهم شعر توسط بچه‌ها کمک کند.

جلسه دوم:

پیام قرآنی: ﴿يَا بَنِيَّ اَقِمِ الصَّلَاةَ﴾ (لقمان، آیه ۱۷۰)

- در ابتدای این جلسه با نشان دادن تصاویر مربوط به مساجد و نماز خواندن افراد به شعر «منم بچه مسلمان» اشاره می‌کنیم و دوباره این شعر را با هم می‌خوانیم.

- تا به حال چه کسانی به مسجد رفته‌اند؟ اگر خاطره‌ای از آن روز دارید برایمان تعریف کنید.

- عبارت پیام قرآنی را به دانش‌آموزان نشان می‌دهیم و فایل صوتی آن را پخش می‌کنیم. هم‌زمان با آن یک‌صد پیام قرآنی را می‌خوانیم. بعد از معنی کردن، توجه دانش‌آموزان را به عبارت «صلاة» جلب می‌کنیم. صلاة به معنای نماز، تا به حال این عبارت را کجا شنیده‌اید؟

- از دانش‌آموزانی که می‌توانند اذان بگویند می‌خواهیم که در کلاس اذان بگویند، زمانی که به عبارت «حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ» می‌رسند. در مورد معنای آن با دانش‌آموزان گفت‌وگو می‌کنیم. فایل صوتی اذان را نیز می‌توانیم استفاده کنیم.

هفته سوم بهمن‌ماه، جلسه اول:

فعالیت «با هم بخوانیم» شعر سوره «حمد»:

- در شروع این جلسه با نگاه به سوره حمد، آیات ۱ تا ۴ را همراه با شنیدن فایل صوتی آیات به صورت دسته‌جمعی می‌خوانیم.

- فایل صوتی این شعر را پخش می‌کنیم و به‌صورت دسته‌جمعی این اشعار را می‌خوانیم.

- به مفاهیم و مضامین شعر نیز پردازیم. به کمک تصاویر و فیلم مانند: (تصاویر و فیلم از کسانی که دست به دعا برداشتند، یا سجده می‌کنند - تصاویری از کره زمین، ابر، آسمان) فیلمی از یکی از امامان، یا پیامبران کسانی که از جانب خدا آمده‌اند، تا ما راه راست را گم نکنیم.

هفته اول اسفندماه، جلسه اول:

پیام قرآنی: ﴿وَيُطَابِكُ فُطَّيْرًا﴾؛ «و لباست را تمیز و پاکیزه نگهدار». (مدثر، آیه ۴)

- در آغاز این جلسه نیز ابتدا دانش‌آموزان با نگاه کردن به سوره حمد، همراه با پخش فایل صوتی به صورت دسته‌جمعی آیات را می‌خوانند.

- لوحه ۱۹ را از روی کتاب برای هم‌کلاسی‌های خود به صورت دسته‌جمعی می‌خوانند.

- در صورتی که در هر کدام از مراحل خواندن آیات دانش‌آموزان دچار اشکال در روخوانی‌اند با اشاره صحیح و فرصت دوباره سعی می‌کنیم تا به سطح مطلوبی از مهارت روخوانی و سواد قرآنی برسند. سعی می‌کنیم از هیچ‌کدام از این موارد بی‌تفاوت نگذریم.

- پیام قرآنی را بر روی تابلوی کلاس می‌نویسیم و هم‌صدا با پخش فایل صوتی آن، آیات را می‌خوانیم و معنای آن را به کمک تصاویر تدریس می‌کنیم.

- از فیلم و کارتون مرتبط با موضوع درس استفاده می‌کنیم. همچنین در مورد تصاویر کتاب نیز گفت‌وگو می‌کنیم.

- شعر پیام قرآنی را نیز می‌توانیم روی تابلوی کلاس نوشته و نظر دانش‌آموزان را در مورد آن بپرسیم.

- زمانی که شما به مدرسه می‌روید چه کارهایی را انجام می‌دهید؟

- نقاشی خودتان را بکشید هنگامی که به منزل می‌روید و کارهایی را که انجام می‌دهید در نقاشی مشخص کنید. سپس نقاشی را به کلاس بیاورید.

درس ششم: مدرسه ما

اهداف:

- ۱- ایجاد فضای جذاب برای تقویت انگیزه و علاقه به یادگیری قرآن و روخوانی آن
- ۲- توانایی خواندن برخی کلمات ساده قرآنی به صورت بخش‌بخش
- ۳- تقویت علاقه به شنیدن آیات سوره فلق از نوار آموزشی و به صورت دسته‌جمعی
- ۴- آشنایی با حروف ناخوانا در قرآن
- ۵- توانایی خواندن کلمات دارای تشدید به صورت بخش‌بخش
- ۶- آشنایی با پیام قرآنی درباره اهمیت و ارزش آموختن علم و دانش
- ۷- تقویت علاقه به دعا کردن و سخن گفتن با خدا
- ۸- آشنایی با ارزش آموختن قرآن از نظر امامان معصوم (علیهم‌السلام)
- ۹- تقویت علاقه به خواندن روزانه قرآن کریم

مدرسان شریف

«هدیه‌های آسمان سوم دبستان»

بخش اول: کلیات

فصل اول: رویکرد برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی^۱

بر مبنای انسان‌شناسی اسلامی، انسان با ویژگی‌های منحصر به فردی آفریده شده که او را از سایر مخلوقات متمایز می‌کند. این خلقت خاص که با تعبیر «فطرت» از آن یاد می‌شود، در استعدادها، گرایش‌ها، توانایی‌ها و مقاصد خاص تجلی می‌یابد. انسان‌ها با گرایش به سوی خیر، زیبایی و کمال که سرچشمه همه آنها خداست، به دنیا می‌آیند و با برخورداری از قدرت اندیشه و انتخاب می‌توانند مظهر و تجلی‌گاه خیر و زیبایی و کمال شوند. دین که راه سعادت و کمال انسان است، بر این فطرت بنا شده و در نسبت با آن نازل گردیده است. فطرت انسان، فطرت توحیدی است بدین معنا که هم خود را وابسته به خالق می‌یابد که منبع و سرچشمه همه خیرها و کمالات است و هم گرایشی به او در ضمیر خویش احساس می‌کند. دین اسلام که دین فطری است آمده تا این فطرت توحیدی را در همه ابعاد شکوفا کند و شخصیتی توحیدی از انسان بسازد. به علاوه رسیدن به بینش توحیدی در باب جهان و انسان، زیربنا و محور برنامه هدایتی اسلام است که همه اجزا و مؤلفه‌های این برنامه را شکل و جهت می‌دهد. محور قرار گرفتن فطرت در باب تعلیم و تربیت، محل افتراق بنیادین تعلیم و تربیت اسلامی از سایر مکاتب است. این برنامه با رویکرد به فطرت انسان، برنامه خود را سامان می‌دهد و در اصول، اهداف و روش‌های تعلیمی و تربیتی، ردپای آن را دنبال می‌کند. بنابراین، تعلیم و تربیت دینی زمینه‌ساز و تسهیل‌کننده مسیر شکوفایی استعدادها و گرایش به خیر، زیبایی و کمال است.

اصول حاکم بر برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی

- ۱- محور قرار گرفتن قرآن کریم و سنت و سیره معصومین صلوات الله علیهم: این اصل که برگرفته از مبانی تعلیم و تربیت دینی است، بر همه مراحل برنامه، به خصوص تعیین اولویت‌های آموزشی، اهداف کلی پایه‌های تحصیلی، روش‌های تعلیمی و تربیتی و تدوین محتوا و رسانه‌های آموزشی حاکم است.
- ۲- توجه به رویکردهای جدید در تعلیم و تربیت با هدف روزآمد شدن برنامه: شیوه‌های نو در تعلیم و تربیت، بر روش‌های فعال و مشارکتی در آموزش تأکید داشته و به دنبال ایجاد فرصت برای مشارکت دانش‌آموزان در امر یادگیری است. در این شیوه، معلم در واقع راهنما و راهبر است و این دانش‌آموزان هستند که با راهنمایی او، مفاهیم جدید را دریافت می‌کنند.
- ۳- توجه به توانایی‌ها و محدودیت‌های رشد شناختی دانش‌آموزان دوره ابتدایی: در برنامه جدید، با توجه به ویژگی‌های رشد ذهنی دانش‌آموزان در دوره ابتدایی، علاوه بر بهره‌گیری از محسوسات و نمونه‌های عینی، بر تربیت استعدادهای کودک برای شناختن اوضاع جهان خارج و مرتبط ساختن مطالب درسی با مظاهر زندگی و اشیای موجود در محیط خاص کودک تأکید شده است. برای بیان مفاهیم موجود در برنامه، از مفاهیم ساده و ملموس استفاده شده است مفاهیمی که دانش‌آموزان خود بتوانند با آنها ارتباط برقرار کرده، درکشان کنند و نسبت به آنها احساس خوشایند و دلپذیری داشته باشند. شایان ذکر است که تأکید بر آموزش محسوس و ملموس صرفاً روشی است برای تقویت ایمان به غیب، زیرا بذر ایمان به غیب در همین دوره در وجود کودک افشاندن می‌شود.
- ۴- توجه به جنبه‌های عاطفی، نگرشی برای عمل کردن به باورها: آنچه بیش از هر چیز دیگری در تعلیم و تربیت دینی مورد نظر است، ایجاد نگرش‌های صحیح و یا تغییر برخی نگرش‌های نادرست است و اینکه دانش‌آموز بر اساس آموخته‌های خود بتواند به یک موضع و نظرگاه معین و ضرورتاً صحیح برسد و امکان انتخاب و تصمیم‌گیری را بیابد و در نهایت، از این رهگذر به ایمان و اعتقاد برسد. این ایمان و اعتقاد، مقدمه عمل آگاهانه و انتخاب شده است. بنابراین، در برنامه جدید، انباشتن ذهن دانش‌آموزان از مفاهیم و تأکید صرف بر مهارت‌هایی که تنها به درد امتحان می‌خورد و آنها را به هنگام ارزشیابی به ظاهر موفق جلوه می‌دهد، مدتظر نیست، در عوض، ادراک مفاهیم دینی به عنوان مقدمه‌ای برای رشد عاطفی و تغییر نگرش‌های دانش‌آموزان نسبت به آنها و انس با این مفاهیم مورد توجه قرار گرفته است. همچنین به «عمل صحیح» به عنوان حاصل تبعی «نگرش‌های صحیح» تأکید شده است.^۲
- ۵- اصالت قائل شدن به کیفیت فرایند یاددهی - یادگیری و استفاده از روش آموزش فعال: آشنایی با معارف دینی، هدف میانی و زیستن دینی انسان، هدف اصلی تربیت دینی است. از آنجا که مسائل زندگی انسان نامحدودند و هیچ‌گاه نمی‌توان همه آن‌ها را آموزش داد، لازم است دانش‌آموختگان، فرایند یادگیری را به خوبی آموخته باشند تا در مواجهه با هر مسئله تازه‌ای، راه‌حل مناسب آن را پیدا کنند و جریان یادگیری را تداوم بخشند. بر این اساس، توصیه می‌شود که به فرایند یادگیری، بیش از پیش توجه شود؛ زیرا نه تنها نتیجه یادگیری اهمیت دارد؛ بلکه آنچه طی فرایند آموزش اتفاق می‌افتد، نیز از اهمیت فراوانی برخوردار است.

۱- توضیح: این بخش، از کتاب «راهنمای معلم هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» برای آن دسته از داوطلبانی که فرصت مطالعه کامل کتاب اصلی وزارت آموزش و پرورش را ندارند، به صورت خلاصه جمع‌آوری، گزینش و آماده‌سازی شده است. در صورتی که داوطلبان فرصت کافی دارند، کتاب راهنمای معلم وزارت آموزش و پرورش را مطالعه کنند.

۲- برگرفته از راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی گروه درسی تعلیم و تربیت دینی.

۳- با توجه به تحقیقات انجام شده توسط دکتر ناصر باهنر، دکتر حسین اسکندری و دکتر دادستان.

شماره این محث آن است که اولاً درگیری دانش‌آموزان در جریان یادگیری، موجب عمیق‌تر و پایدارتر شدن آموخته‌های آنان می‌شود؛ ثانیاً معلم را یاری می‌دهد تا برای ارزشیابی پیشرفت یادگیری آنان، هم به فرایند و هم به محصول توجه کند و به نتایج بهتری دست یابد؛ ثالثاً اینکه به واسطه فعالیت بیشتر در امر یادگیری، در دانش‌آموزان احساس خوب و خوشایندی ایجاد می‌کند که به ویژه برای درس دینی، فوق‌العاده حائز اهمیت است.

همچنین فراهم ساختن فرصت مشارکت فعال دانش‌آموزان در جریان آموزش و یادگیری بسیار مهم است؛ زیرا به دانش‌آموز کمک می‌کند تا حد امکان، خودش جست‌وجو، فکر و عمل کند و با توجه به تجارب و یافته‌های قبلی و فعلی خود، به نتیجه برسد و معلم هم با راهنمایی‌های مناسب، او را در این راه یاری رساند. به این ترتیب، به کارگیری روش‌های یادگیری از طریق همیاری (شرکت دانش‌آموز در فعالیت‌های آموزشی به عنوان یکی از اعضای گروه) و بهره‌گیری از شیوه‌های فعال تدریس که از طریق آن، دانش‌آموزان با هدایت معلم و فعالیت ذهنی و عملی خود، به نتیجه می‌رسند، از راهبردهای اساسی فرایند یادگیری در تعلیم و تربیت دینی است.

۶- تقویت احساس نیاز به دین: برنامه درسی و آموزش‌های دینی باید به گونه‌ای طراحی شود که اصل احساس نیاز به دین را برای دانش‌آموز زنده کند؛ به گونه‌ای که دریابد بدون تکیه بر دین و اعتقادات دینی زندگی او خلأیی بزرگ دارد و از معنا و جهت تهی است؛ در حالی که زندگی توأم با دین، گره‌ها را می‌گشاید و از سردرگمی‌ها نجات می‌دهد و او را به شخصی فعال و هدفمند و مفید در زندگی تبدیل می‌کند.

۷- توجه به هنر برای ترسیم چهره زیبای الگوهای دینی: توجه به جنبه‌های زیبایی‌شناختی از ارکان آموزش دینی است؛ زیرا در درجه اول، فطرت زبیب‌پرست دانش‌آموزان مورد توجه قرار گرفته و پرورش می‌یابد؛ دوم اینکه از دین و آموزه‌های آن، تصویری زیبا در ذهن آنان ترسیم می‌شود و سوم اینکه چهره زیبایی از الگوهای رفتاری و شخصیت پیشوایان بزرگ دینی در جان و اندیشه آنان نقش می‌بندد. با توجه به اهمیت الگوپذیری در این سن، استفاده از الگوهای صحیح با تأکید باید مورد توجه قرار گیرد تا زیبایی‌های دین و دین زیبا در سطحی کودکانه به دانش‌آموزان آموزش داده شود.

۸- توجه به زبان و ادبیات خاص کودکان: ادبیات کودکان آموزه‌های ارزنده‌ای را در اختیار برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی قرار می‌دهد تا با بهره‌گیری از آنها بتوانند به زبان کودکان بیش از پیش نزدیک شده و کلام خود را با آنان هماهنگ کنند. در برنامه جدید نیز تا آنجا که به محتوا، اصالت مفاهیم و ساختار آموزشی مواد درسی لطمه وارد نشود، از آموزه‌های مربوط به ادبیات کودکان و محصولات کارشناسان این حیطه بهره گرفته شده است.

۹- ارتباط آموزش با نیاز و علاقه دانش‌آموزان و توجه به او به عنوان منبع اطلاعات برنامه درسی: هدف از تعلیم و تربیت دینی آن است که دانش‌آموزان از آموخته‌های خود، در موقعیت‌های مختلف زندگی روزمره استفاده کنند. به همین جهت در این برنامه سعی شده است تا آموزش‌ها با زندگی روزمره دانش‌آموزان کاملاً مرتبط باشند. استفاده از موقعیت‌ها و نمونه‌های موجود در زندگی روزمره دانش‌آموزان، انتخاب مطالب، نمونه‌ها و مثال‌ها از زندگی آنها، فراهم ساختن فرصت تمرین و تعمیم آموخته‌ها به زندگی روزمره و موقعیت‌های شبیه‌سازی شده آن و... از جمله نکاتی است که در این مورد مطمح‌نظر قرار گرفته‌اند. همچنین از آنجا که کودکان، جست‌وجو، کشف و ساختن را دوست دارند، از بازی و فعالیت‌های نشاط‌آور و... لذت می‌برند، در این برنامه، سعی شده تا این‌گونه علائق در فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مورد توجه قرار گیرد.

۱۰- حضور اندیشه‌های حضرت امام خمینی (قدس سره) در کالبد محتوای آموزش: اندیشه‌های امام خمینی که معمار بزرگ نظام اسلامی در عصر حاضرند، باید در همه مراحل آموزش و برنامه درسی حضور داشته باشد. استفاده از پیام‌ها، سخنرانی‌ها و کتاب‌های ایشان و آوردن مصادیق نمونه‌ها و شواهدی از آنها و نیز ارجاع دانش‌آموز به این آثار در برنامه‌های تحقیقی خود، سبب توجه دانش‌آموزان به اندیشه‌های آن بزرگوار است.

۱۱- بهره‌مندی از دستاوردهای عالمان دین: در تدوین و تبیین آموزه‌های دینی، باید از منبع غنی علوم و فرهنگ اسلامی که فرزندگان علم و تقوا در طول چند قرن تمدن اسلامی با مجاهدت خود فراهم ساخته‌اند، استفاده شود و دستاوردهای علمی که دانشمندان اسلامی معاصر در جهت ارائه اسلام ناب در جهان امروز عرضه کرده‌اند، به خصوص آثار فرهنگی حضرت امام خمینی، علامه طباطبایی و شهید مطهری رحمة الله علیهم و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی فرا راه حرکت‌های آموزشی قرار گیرد.

۱۲- توجه به اهداف ویژه دختران و پسران: برنامه باید با توجه به تفاوت‌های موجود در احکام دختران و پسران طراحی شده و در اموری مانند سن بلوغ، معاشرت، پوشش و حجاب، نظام خانواده، نقش مرد و زن در خانه و جامعه، باید به نوع مخاطب و نحوه پیام‌رسانی به او توجه گردد. همچنین جنبه‌های روان‌شناختی زن و مرد در مجموعه آموزش‌ها باید مدنظر قرار گیرد.

۱۳- سمت‌گیری آموزش در جهت وحدت اسلامی: برنامه باید در جهت تقویت وحدت اسلامی و نزدیکی پیروان مذاهب مختلف اسلامی طراحی شود تا مودت و رحمت میان آنان را استحکام بخشد؛ به همین دلیل، شایسته است محور آموزش بر تعلیمات قرآن کریم و سنت پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت بزرگوار ایشان قرار داده شود.

۱۴- آموزش اقلیت‌های دینی (مسیحی، یهودی و زرتشتی): چون همه ادیان الهی در اصول دین و جوهره و حقیقت دین که خداگرایی و معنویت‌گرایی و عمل برای سعادت در آخرت است، وحدت نظر دارند، چارچوب کلی برنامه درسی آنان از همین برنامه اخذ می‌شود. اما محتوای آموزشی آنان با توجه به تعلیمات خاص آن ادیان و با استفاده از منابع مورد تأیید در آن ادیان، فراهم می‌آید. این آموزش باید هماهنگ با قوانین جمهوری اسلامی ایران باشد.

فصل دوم: ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در هدیه‌های آسمان

چند نکته مهم در ارزشیابی^۱

- ارزشیابی، به عنوان مهم‌ترین بخش فرایند یادگیری، باید با هدف رشد دانش‌آموزان انجام شود.
- ارزشیابی صرفاً برای مشخص ساختن موارد اشتباه و ضعف‌هایی است که باید تصحیح شوند، نه برای ثبت اشکالات و گزارش آن به دیگران. به عبارت دیگر، وسیله‌ای است برای تحریک و تشویق دانش‌آموزان به یادگیری بیشتر.
- در تعلیم و تربیت دینی، همه قلمروهای یادگیری، اهمیت و ویژگی‌های خاص خود را دارد. برای یادآوری اهمیت هر یک، کافی است به این نکته توجه کنیم که اعمال دینی، هنگامی ارزشمندند که براساس ایمان و تمایلی درونی و قلبی باشند و اساس چنین ایمانی را نیز معرفت و شناخت حقیقی تشکیل می‌دهد.

۱- برای آشنایی بیشتر مراجعه کنید به کتاب ارزشیابی خلاق در تعلیم و تربیت دینی بصیرت‌گرا، نوشته علیرضا رحیمی، سعید راصد، فاطمه رضانی، انشارات نهج.

- اینکه هر دانش‌آموزی، مطابق با سرعت انتقال و توان یادگیری خود می‌آموزد، واقعیتی غیرقابل انکار است. اما این را نیز نمی‌توان نادیده گرفت که هر دانش‌آموزی، احساسات دینی خود را به گونه‌ای بروز می‌دهد؛ به طوری که بتوان در رفتار، گفتار و حرکات او ردپایی از تحقق اهداف برنامه درسی را مشاهده کرد. به همین جهت برای قضاوت نهایی در مورد پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، آموزگار باید به جمع‌بندی مشاهدات خود در طول سال تحصیلی اقدام نماید.

- باید از یک سوءبرداشت پرهیز شود و آن اینکه توجه به قلمروهای نگرشی و مهارتی دانش‌آموزان بدین معنا نیست که به میزان دینداری آنها نمره بدهیم و مثلاً به کسی که در نماز جماعت شرکت می‌کند یا راست می‌گوید یا غیبت دیگران را نمی‌کند، نمره کامل بدهیم. این امور اساساً قابل نمره دادن نیستند.

- نباید با آزمون‌ها و امتحانات مشکل و دلپره‌آور، در دانش‌آموزان، احساس ناخوشایندی نسبت به درس دینی ایجاد شود یا تعدادی از آنها موفقیت در این زمینه را برای خود، امری دشوار یا ناممکن تلقی کنند. اگر کودکی، در مورد انجام تکلیفی، خود را ناموفق و شکست‌خورده تلقی کند، نسبت به آن کار، احساس بدی پیدا کرده و چنین احساسی، حتی او را از یادگیری‌های بعدی باز می‌دارد.

- از آنجا که رقابت میان‌فردی برای دانش‌آموزان ابتدایی، اضطراب‌آفرین و گاهی نامیدکننده است، وضعیت هر کودک، باید به نسبت خودش و پیشرفتی که حاصل کرده، سنجیده و برآورده گردد. به عبارت بهتر، آنچه مهم است، رقابت هر دانش‌آموز با خود اوست، نه با دانش‌آموزان دیگر.

ارزشیابی با چه روشی صورت می‌گیرد؟

ارزشیابی در درس هدیه‌های آسمان به صورت مستمر و از طریق مشاهده عملکرد دانش‌آموزان و محصول عملکرد آنها در طول فرایند یادگیری صورت می‌گیرد.

کیفیت ارزشیابی مستمر در طول سال تحصیلی

ارزشیابی مستمر با استفاده از روش‌های گوناگون می‌تواند صورت گیرد؛ به عنوان مثال، به معرفی دو نمونه می‌پردازیم:^۱

مشاهده: این روش مبتنی است بر بررسی فعالیت‌های مستمر روزانه در مدرسه و حتی خارج از آن. مشاهده ممکن است در موقعیت طبیعی و وضعیت عادی دانش‌آموز انجام شود یا در موقعیت مصنوعی که برای او به وجود آورده‌ایم، بدون آنکه خود مطلع باشد، صورت پذیرد.

آزمون شفاهی: در این نوع ارزشیابی، معلمان جهت اطلاع از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، به تناسب اهداف و محتوای درس، سؤالاتی را به صورت شفاهی می‌پرسند. در آزمون شفاهی به دلیل رودررو بودن پرسشگر و پاسخ‌دهنده، مشکلات یادگیری دانش‌آموزان تا حدود زیادی مشخص شده و معلم می‌تواند به موقع بازخوردهای لازم را به دانش‌آموزان و اولیای ایشان ارائه نماید.

در چه مواردی ارزشیابی مستمر انجام می‌شود و نشانه‌های بروز هر یک چیست؟

۱- درک مفاهیم:

از آنجا که تحقق اکثر اهداف برنامه، منوط به درک مفاهیم ارائه شده به دانش‌آموزان است، بر این اساس درک مفاهیم پیش‌بینی شده در محتوای برنامه و بسط آنها، استفاده از این مفاهیم در موارد تعیین شده و به کارگیری قوه خلاقیت دانش‌آموزان برای فهم بهتر و گسترش مفاهیم، یکی از بخش‌های عمده برنامه است که نظام ارزشیابی باید بدان بپردازد.

برای ارزشیابی دانستن‌های دانش‌آموزان، باید به آنها فرصت دهیم تا برداشت و ادراک خود را از مفاهیم آموخته شده، با سازمان ذهنی و زبان خاص خود بیان کنند؛^۲ مثال‌ها، نمونه‌ها و مصداق‌های جدیدی علاوه بر مثال‌ها و نمونه‌های تدریس شده، بیان نمایند؛ مصادیق یک مفهوم را از غیر آن تشخیص دهند؛ مصادیق مفهوم را در قالب‌ها و شکل‌های گوناگون شناسایی کنند؛ ارتباط آن را با مفاهیم و موضوعات دیگر جست‌وجو و بیان نمایند؛ در موقعیت‌های عملی و به شیوه‌های مختلف، آن را به کار ببرند، بتوانند برخی از نتایج و تبعات آن را پیش‌بینی کنند و مفاهیم متضاد آنها را شناسایی و بیان کنند و ...

۲- تقویت نگرش‌ها:

برای ارزشیابی از نگرش‌ها باید به سراغ نشانه‌های مناسب برویم. بررسی دلایل دانش‌آموزان برای انجام یک فعالیت، یکی از راه‌های پی بردن به احساسات و نگرش‌های آنهاست. تکمیل جملات ناقص، تفسیر تصاویر، تکمیل داستان، نوشتن جملات و عبارات ساده و... از دیگر شیوه‌های ارزشیابی در این زمینه‌اند. همچنین بروز نشانه‌هایی مانند انجام فعالیت‌های انتخابی و داوطلبانه در مقابل وظایف و تکالیف مشخص، انجام فعالیت در حدی فراتر از آنچه از دانش‌آموزان خواسته شده، ابراز احساسات مثبت یا هیجان به هنگام انجام یک فعالیت، دوام و استمرار یک رفتار در شرایط و موقعیت‌های مختلف و... می‌تواند به عنوان علامت وجود علاقه و احساس مثبت نسبت به یک فعالیت، تلقی گردد.

۳- کسب مهارت‌ها:

در این حوزه که شامل مهارت‌های مربوط به اعمال دینی، مشارکت فعال در فعالیت‌های دینی و مشارکت فعال در فعالیت‌های گروهی یادگیری می‌شود، دانش‌آموزان از طریق تکرار و تمرین، مهارت‌هایی را در زمینه آداب و اعمال دینی کسب می‌نمایند. ایشان همچنین می‌آموزند که برای فهم مطالب، جست‌وجوی مفاهیم و یادگیری بهتر، با دیگران مشارکت کنند، به نظر دیگران احترام بگذارند، دیدگاه‌های خود را مطرح کنند و عضو فعالی در گروه باشند. اهداف مربوط به یادگیری برخی از احکام عملی و آداب اخلاقی و ممارست در انجام آنها نظیر وضو گرفتن و نماز خواندن در این گروه قرار دارند.

معیار در ارزشیابی مستمر چیست؟

معیار در ارزشیابی مستمر، همان اهداف و انتظارات یادگیری است که در آغاز هر درس ذکر شده است. انتظار می‌رود هر دانش‌آموز در هر نیمسال، دست‌کم در چهار درس مورد ارزشیابی قرار گرفته و امتیازی را کسب نموده باشد. نتیجه ارزشیابی مستمر دانش‌آموز در پایان هر نیمسال تحصیلی، عبارت است از میانگین چهار درجه ثبت شده از وی.^۳

۱- برای آشنایی با سایر روش‌ها می‌توانید به کتاب «راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی» که از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش منتشر شده است، مراجعه نمایید.

۲- بیان افکار و برداشت‌های دانش‌آموزان می‌تواند به اشکال گوناگون از جمله، مکالمه، نوشتن، نقاشی، نمایش و مدل‌سازی صورت گیرد.

۳- معلمان گرامی جهت آشنایی ثبت مشاهدات و ابزارهای گوناگون ارزشیابی می‌توانند به کتاب «راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی» که از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و پرورش منتشر شده است، مراجعه نمایند.

بخش دوم: راهنمای تدریس

فصل اول: کلیاتی درباره موضوعات هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی

الف) اهداف و وسعت و توالی مفاهیم هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی

در تعلیم و تربیت دینی آنچه بیش از هر چیز دیگری مورد نظر است، ایجاد نگرش‌های صحیح و یا تغییر برخی نگرش‌های نادرست است و اینکه دانش‌آموز براساس آموخته‌های خود بتواند به یک موضع و نظرگاه معین و ضرورتاً صحیح برسد و امکان انتخاب و تصمیم‌گیری را بیابد و در نهایت از این رهگذر به ایمان و اعتقاد برسد. این ایمان و اعتقاد، مقدمه عمل آگاهانه و انتخاب شده است. بنابراین در برنامه تعلیم و تربیت دینی، انباشتن ذهن کودکان از مفاهیم و تأکید صرف بر مهارت‌هایی که تنها به درد امتحان می‌خورد و آنها را به هنگام ارزشیابی به ظاهر موفق جلوه می‌دهد، مدنظر نبوده، در عوض، ادراک مفاهیم دینی به عنوان مقدمه‌ای برای رشد عاطفی و تغییر نگرش‌های دانش‌آموزان نسبت به آنها و انس با این مفاهیم موردتوجه قرار گرفته است. همچنین به «عمل صحیح» به عنوان حاصل «نگرش‌های صحیح» تأکید شده است.

بر این اساس گروه تعلیم و تربیت دینی، اهداف پایه سوم ابتدایی را در ده بخش و در بیست درس به شرح جدول زیر تدوین نمود. در این جدول ابتدا به اهداف پایه دوم اشاره می‌شود تا آموزگاران محترم ضمن عنایت به ارتباط طولی مطالب، به سیر فرایند یاددهی - یادگیری توجه داشته باشند. در ادامه جدول، اهداف و مفاهیم پایه سوم و دروس مرتبط با آن ارائه می‌شود؛ تا معلمان گرامی با اشراف به اهداف و وسعت و توالی مفاهیم هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی و به‌کارگیری روش‌های مناسب در آموزش، برای تربیت همه‌جانبه دانش‌آموزان در راستای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه متناسب با موقعیت‌ها و نیازهای جدید و پاسخ به اقتضانات آن و کسب آداب و مهارت‌های ضروری برای تأمین زندگی اقدام نمایند.

جدول اهداف و وسعت و توالی مفاهیم هدیه‌های آسمان پایه سوم ابتدایی

عنوان و شماره درس	مفاهیم	اهداف پایه سوم	اهداف پایه دوم	پایه موضوعات
درس اول: آستین‌های خالی درس دوم: غروب یک روز بهاری	- بخشندگی خدا - نیازمندی انسان به نعمت‌های الهی - شکرگزاری مهارت	- آشنایی با بخشندگی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های او - آشنایی با دعا به عنوان راه گفت‌وگو با خداوند و بیان خواسته‌های ما با او	- آشنایی با مهربانی خدا از طریق آگاهی از نعمت‌های بی‌شمار او - آشنایی با دعا به عنوان راه گفت‌وگو با خدا و بیان خواسته‌های خود با او	خداشناسی
درس سوم: همیشه با من درس چهارم: در کاخ نمرود	- حضرت ابراهیم - کودکی پیامبر اسلام (ص)	- آشنایی با حضرت ابراهیم(ع) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی - آشنایی با زندگی و ویژگی‌های پیامبر اسلام (ص) در دوران کودکی	- آشنایی با نام پیامبران بزرگ الهی (آشنایی با حضرت نوح به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی) - آگاهی از مهربانی پیامبر اسلام (ص) نسبت به کودکان	پیامبری
درس چهاردهم: ام‌ابیها درس پانزدهم: همسفر ناشناس درس شانزدهم: داناترین مردم درس هفدهم: خواب شیرین	- امامان چهارم و پنجم و ششم - امام زمان (عج) - حضرت زهرا (س)	- آشنایی با امامان چهارم و پنجم و ششم - آشنایی با حضرت زهرا(س) به عنوان بهترین زنان مؤمن و مادر نمونه امام حسن و امام حسین(ع) و حضرت زینب (س) - آشنایی با ویژگی‌های شاخص امام زمان (ع)	- آشنایی با ائمه اطهار(ع) به عنوان بهترین انسان‌ها - آشنایی با اسامی اهل بیت پیامبر(ص) - آشنایی با امامان اول و دوم و سوم - آشنایی با نام امام دوازدهم امام زنده شیعیان	امامت
درس نوزدهم: گندم از گندم بروید درس بیستم: باغ همیشه بهار	- عمل و نتیجه آن - جهان آخرت، پاداش و جزا - بهشت و جهنم، جزای اعمال	- آشنایی با جهان آخرت به عنوان محل پاداش و جزا با مصداق‌های دنیایی - آشنایی با بهشت و جهنم، به عنوان جزای اعمال نیک و بد در جهان آخرت	-	جهان آخرت
درس دوازدهم: سخن آسمانی	- پیام‌های قرآنی	- آشنایی با برخی از پیام‌های قرآنی	- آشنایی با برخی از پیام‌های قرآنی	قرآن
درس هفتم: بوی بهشت درس سیزدهم: انتخاب پروانه درس هجدهم: آینه سخنگو	- حجاب و مهارت پوشش اسلامی - نظم و ترتیب مهارت - احترام به پدر و مادر - حفظ و مراقبت از طبیعت	- آشنایی با مفهوم حجاب و پوشش اسلامی - آشنایی با مفهوم نظم و ترتیب در کارهای شخصی - آشنایی با ضرورت و شیوه‌های احترام به پدر و مادر - آشنایی با شیوه‌های استفاده صحیح از طبیعت	- آشنایی با برخی از آداب اسلامی مانند سلام کردن، پاکیزگی، نحوه خوردن و آشامیدن - آشنایی با آثار و نتایج راستگویی و پرهیز از دروغ	آداب و اخلاق
درس هشتم: جشن تکلیف درس نهم: گفت‌وگو با خدا درس دهم: ماه مهمانی خدا درس یازدهم: عید مسلمانان درس سیزدهم: انتخاب پروانه	- تکلیف و مقدمات آن - نماز سه و چهار رکعتی - روزه - طهارت - حجاب - تقلید	- آشنایی با معنای تکلیف و برخی وظایف فرد مکلف - آشنایی با اجزا و اذکار یک نماز چهار رکعتی - آشنایی با احکام ضروری تقلید، طهارت، وضو و نماز (به ویژه برای دختران) - آشنایی با مفهوم روزه و برخی از احکام آن	- آشنایی اجمالی با طرز وضو گرفتن - آشنایی با اجزا و اذکار یک نماز دورکعتی - آشنایی با اذان به عنوان اعلام‌کننده اوقات نماز و مقدمه آن	احکام

درس سوم: رفتن به مدرسه

مفاهیم: چپ، راست؛ جلو، پشت؛ بالا، پایین؛ ردیف، ستون؛ اول تا پنجم؛ اشکال ساده هندسی؛ وسط، کنار.
مهارت‌ها: منتظر شدن برای اتوبوس مدرسه؛ آداب سوار شدن و نشستن در اتوبوس؛ آداب پیاده شدن از اتوبوس؛ آداب عبور از خیابان.

نگرش‌ها:

- ۱- فهمیدن افکار دیگران از طریق گوش دادن به سخنان آنها از پایه‌های برقراری ارتباط است.
- ۲- اگر بتوانیم برای ایده‌هایمان دلیل بیاوریم مردم بیشتر احتمال دارد حرفمان را باور کنند.
- ۳- دانش‌آموزان می‌توانند به کمک ریاضیات مسائل روزمره را بهتر تشخیص دهند و بهتر بشناسند.

تأثیرات بر ساختارشناختی:

- ۱- علت‌یابی وقایع.
- ۲- علت‌یابی رفتارهای انسانی.
- ۳- آماده شدن برای درک مفاهیم مجرد با کمک مفهوم قرارداد.

تم‌شناختی: قانون**اهداف:**

- ۱- ادامه بیان عدد هر دسته بدون شمارش.
- ۲- درک مفهوم اضافه کردن دو شیء.
- ۳- ارتقای توانایی استدلال کردن برای توجیه پیدا کردن ۲ عدد بعد با استفاده از واژه اضافه کردن.

روش تدریس:

❖ با استفاده از چینه، دکمه یا لوبیا می‌توانید این فعالیت را برای دانش‌آموزان انجام دهید، به این ترتیب که به عنوان نمونه ۲ چینه به دانش‌آموزان بدهید و از آنها بخواهید ۲ چینه دیگر به آن اضافه کنند. با مراقبت اینکه دانش‌آموزان از اول بشمارند از دانش‌آموزان عدد مجموع را بخواهید، توجه داشته باشید که دانش‌آموزان چینه‌های اضافه شده را می‌توانند بشمارند.

توصیه‌های آموزشی:

- ۱- دانش‌آموزان نباید از اول تعداد شکل‌ها را بشمارند. اگر دانش‌آموزان هنوز نیاز به شمردن دارند، فعالیت‌های قبیل را برای آنها تکرار کنید.
- ۲- بعد از انجام فعالیت مربوط به چینه‌ها یا سؤالاتی در مورد محیط پیرامونی بپرسید، به عنوان نمونه سه کتاب روی میز قرار دهید و ۲ کتاب دیگر به آن اضافه کنید و از دانش‌آموزان عدد مربوط به تعداد کتاب‌ها را بپرسید.
- ۳- در فعالیت‌های مربوط به شکل رسم‌شده در صفحه شطرنجی دانش‌آموزان باید دو شکل کامل رسم کنند. در صفحه شطرنجی باید دو مربع قرمز دیگر بکشند و در دو شکل پایین صفحه نیز برای هر کدام ۲ شکل مشابه قرمز رنگ که دارای ۵ مربع است و همچنین ۲ شکل سبز رنگ که ۴ مربع سبز دارد، رسم کنند.

اهداف:

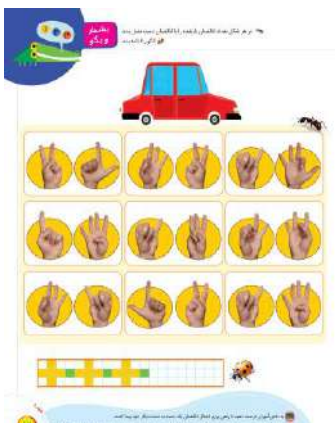
- ۱- برقراری ارتباط بین نمایش‌های مختلف یک عدد.
- ۲- توانایی کار با انگشتان هر دو دست.
- ۳- توانایی انتقال عدد انگشتان یک دست به عدد انگشتان دست دیگر و کسب آمادگی برای درک مفهوم جمع.
- ۴- الگوهای شطرنجی را بتوانند ادامه دهند.

روش تدریس:

❖ ابتدا انگشتان دو دست را به دانش‌آموزان نشان دهید سپس از آنها در مورد عددی که انگشتان دست نشان می‌دهند، بپرسید. حال از دانش‌آموزان می‌خواهید عدد مربوط به این تعداد را با انگشتان یک دست نشان دهند. این فعالیت را چند بار تکرار کنید تا توانایی دانش‌آموزان ارتقا یابد. به عنوان نمونه با دست راست عدد ۳ و با دست چپ ۱ را نشان دهید. ابتدا عدد انگشتان دست راست را بپرسید، سپس از آنها بخواهید با بستن انگشت دست چپ به همان تعداد انگشتان دست راست را باز کنند، سپس عدد جدید را بپرسید. این فعالیت را چندبار انجام دهید.

توصیه‌های آموزشی:

- ۱- توانایی انتقال انگشتان یک دست به دست دیگر از اهمیت زیادی برخوردار است.
- ۲- این فعالیت در واقع مفهوم جمع دو عدد با حاصل کمتر از ۵ است، اما فعلاً اسمی از عمل جمع برده نمی‌شود و با نماد آن کاری نداریم.
- ۳- در صورتی که بعد از انجام چند تمرین دانش‌آموزان قادر شوند با بستن دو انگشت یک دست ۲ انگشت دست دیگر را باز کنند، آنها را تشویق کنید. نیازی به انجام این عمل به صورت یک انگشت یک انگشت نیست.

اهداف:

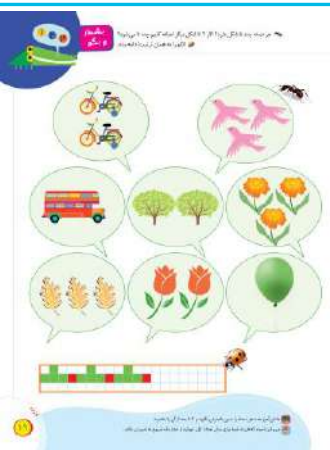
- ۱- آشنایی با نمایش‌های مختلف یک عدد.
- ۲- ارتقای توانایی ساخت اشکال مختلف با وسایل داده‌شده.
- ۳- کامل کردن مربع شگفت‌انگیز ۴ تایی.

روش تدریس:

❖ تعدادی چوب کبریت به کلاس آورید و از دانش‌آموزان بخواهید با ۳ چوب کبریت شکل‌های مختلف بسازند از آنها بپرسید چند شکل ساخته‌اند. همین کار را با ۲، ۴ و ۵ چوب کبریت نیز انجام دهید تا خلاقیت دانش‌آموزان در ساخت اشکال مختلف رشد کند. حال شما به آنها یک شکل ساخته شده با چوب کبریت بدهید و از آنها بپرسید: چندتا چوب کبریت در ساختن شکل بکار رفته است؟

توصیه‌های آموزشی:

- ۱- به خطرات احتمالی استفاده از کبریت در کلاس درس توجه داشته باشید.
- ۲- تا صفحه‌ای که آموزش نمادهای عددهای ۱ تا ۵ شروع می‌شود می‌توانید از چوب کبریت بجای نماد عدد استفاده کنید. برای مثال دو چوب کبریت کنار هم عدد ۲ را نشان می‌دهد.

اهداف:

- ۱- بیان تعداد اشیاء هر دسته بدون شمارش.
- ۲- درک مفهوم اضافه کردن دو شیء به اشیاء دیگر به صورت انتزاعی.
- ۳- توانایی استدلال کردن در مورد پیدا کردن جواب با استفاده از واژه اضافه کردن.

روش تدریس:

❖ به دانش‌آموزان تعدادی چینه، دکمه یا لوبیا بدهید و از آنها بخواهید به عنوان نمونه ۲ لوبیا را در یک طرف قرار دهند سپس از آنها بپرسید: اگر ۲ لوبیای دیگر به آن اضافه کنیم در مجموع چند لوبیا می‌شود؟ صحت پاسخ آنها را با اضافه کردن ۲ لوبیا آزمایش کنید و توجه داشته باشید که در مرحله آزمایش نباید از ابتدا شروع به شمردن لوبیایا کنند.

توصیه‌های آموزشی:

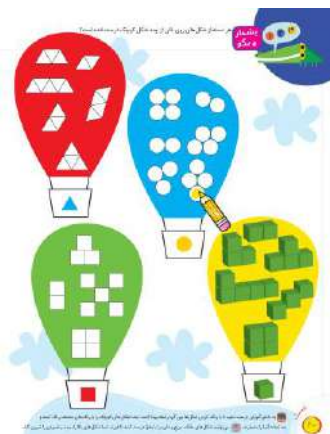
- ۱- تفاوت فعالیت این صفحه با فعالیت صفحه ۱۶ در آن است که در این صفحه دانش‌آموزان باید از تصویر ذهنی خود استفاده کنند و بدون کشیدن شکل ۲ تا بعد از تعدادی را که می‌بینند، بیان کنند.
- ۲- برای پیدا کردن ۲ تا بعد از عدد ۳ باید بشمارند ۴ و ۵. پس پاسخ ۵ می‌شود. نیازی به شمارش از ابتدا نیست.
- ۳- در صورتی که دانش‌آموز قادر به تصور ذهنی نیست و نمی‌تواند ۲ تا بعد از عدد هر دسته را بشمارد فعالیت‌های دست‌ورزی را برای او تکرار کنید. یعنی این تمرین‌ها با اشیاء ملموس انجام دهد و ۲ تا اضافه کردن را به صورت عملی انجام دهد.

اهداف:

- ۱- توانایی تشخیص و تجزیه یک شکل (کل) به اشکال کوچک‌تر (اجزاء)
- ۲- دیدن نمایش‌های مختلف یک عدد با استفاده از تنوع قرار گرفتن اشکال در کنار هم.
- ۳- درک عدد نشان‌دهنده دسته با اشکال به هم پیوسته.
- ۴- ایجاد درک اولیه مفهوم واحد.
- ۵- آشنایی با اشکال سه بعدی.
- ۶- درک یک کل با اجزای داده‌شده.

روش تدریس:

❖ به دانش‌آموزان چینه‌های به هم پیوسته با ترکیب‌های متفاوت تا ۵ تا را بدهید و از آنها بخواهید ابتدا بگویند شکل از چند تا چینه درست شده است. سپس از آنها بخواهید با جدا کردن چینه‌ها صحت گفته‌هایشان را آزمایش کنند. با استفاده از کاغذ و مداد شکل‌هایی به صورت زیر رسم کنید و از آنها بخواهید که تعداد شکل‌های کوچک تشکیل‌دهنده شکل را بشمرند و بیان کنند. سپس از آنها بخواهید با استفاده از قیچی شکل‌ها را جدا کرده و بشمارند.

توصیه‌های آموزشی:

۱- همان‌طور که تعداد مثلث‌های هر شکل در بالن مثلث بیان شد، در این تصویر برای عدد ۴ دو شکل متفاوت دیده می‌شود. به عبارت دیگر هر دو شکل مقابل عدد ۴ مثلث را بیان می‌کنند ولی ظاهر آنها با هم متفاوت است.

۲- می‌توانید شکل‌های مثلث، مربع و دایره و یا چینه‌های مکعبی به دانش‌آموزان بدهید تا شکل‌های ترکیبی بسازند. برای مثال از آنها بخواهید تا با ۴ مثلث یک شکل متفاوت از دو شکل بالا درست کنند.

اهداف:

۱- درک ساخت یک کل با اجزای داده شده.

۲- توانایی درک تجزیه کل و یا ترکیب اجزاء در محیط پیرامونی.

۳- توانایی برقراری ارتباط بین اجزاء مختلف یک کل.

روش تدریس:

❖ یکی از دانش‌آموزان را جلوی کلاس برده و در مورد رنگ شلوار و بلوز او توضیح دهید. سؤال کنید که اگر این فرد ۲ رنگ شلوار و ۲ رنگ بلوز داشته باشد به چند حالت می‌تواند لباس بپوشد و به مدرسه بیاید. ۲ مثلث آبی و قرمز و ۲ مربع سبز و زرد با مقوا ببرید و به همه دانش‌آموزان نشان دهید ۴ ترکیب مختلف خانه که با این اشکال می‌توان ساخت به دانش‌آموزان نشان دهید. از مثلث برای سقف و از مربع برای ساختمان استفاده کنید. هر ترکیب که به دست آمد را روی تخته بکشید و جدولی مثل جدول زیر بسازید.

توصیه‌های آموزشی:

بیان کلامی ارتباط بین شکل بسیار اهمیت دارد. دانش‌آموزان باید بتوانند آنچه کشف کرده‌اند را با بیان خود ارائه کنند بطوری‌که برای دیگران نیز قابل درک باشد.

درس چهارم: رفتن به مهمانی

مفاهیم: وسط، بین، کنار؛ چپ، راست؛ اول الی پنجم، ردیف؛ اشکال ساده هندسی؛ جلو، پشت.

مهارت‌ها: مهارت‌های استقبال از مهمان‌ها؛ پذیرایی از مهمان‌ها؛ شام خوردن در مقابل مهمان؛ بدرقه مهمان‌ها.

نگرش‌ها:

۱- مردم معمولاً در مورد چیزهای اطرافشان با مشاهده دقیق، یاد می‌گیرند.

۲- توصیف با دقت چیزها در علم بسیار مهم است، چون به مردم کمک می‌کند مشاهداتشان را مقایسه کنند.

تأثیرات بر ساختارشناختی:

۱- اخلاق فرزند در برابر پدر و مادر. ۲- اخلاق در برابر مهمان. ۳- رفتار تربیتی با کوچک‌ترها، همسالان و بزرگ‌ترها.

تم‌شناختی: مهمان و ارتباطات مهم

اهداف:

۱- آشنایی اولیه با مفاهیم ضلع و زاویه و چندضلعی.

۲- آشنایی اولیه با خصوصیات اشکال هندسی.

۳- توانایی ساخت اشکال هندسی با استفاده از ابزارهای مختلف.

۴- رشد تفکر هندسی و ارتباط آن با تفکر عددی.

۵- ارتقای مهارت الگویابی و ارتباط آن با تفکر عددی با شمردن اجزاء و اشکال الگو.

۶- درک اولیه مفهوم جمع.

روش تدریس:

❖ از دانش‌آموزان بخواهید با میله‌های آموزشی اشکال هندسی متفاوت بسازند و گوشه‌های این اشکال را بشمارند. به عنوان نمونه از آنها بپرسید که چند شکل ۳ گوش ساخته‌اید؟ سپس از آنها بخواهید به اشکال هندسی اطرافشان توجه کرده و تعداد گوشه‌های شکل‌ها از آنها بپرسیده شود. از آنها بپرسید که اگر بخواهید نظیر شکل‌های کتاب را با میله‌ها بسازید به چند میله نیاز دارند. سپس از دانش‌آموزان بخواهید حدسشان را با انجام دادن، آزمایش کنند.

توصیه‌های آموزشی:

- ۱- از واژه‌های ضلع و رأس استفاده نکنید. کلمه گوشه برای دانش‌آموزان قابل فهم‌تر است.
- ۲- از مجموعه آهنربا و کیت مغناطیسی برای ساختن اشکال هندسی استفاده کنید.
- ۳- از واژه یا نماد جمع استفاده نکنید ولی مفهوم جمع را با شمردن تعداد میله‌های آبی و قرمز تمرین کنید.

اهداف:

- ۱- توانایی سرشماری اشیاء و سازمان دادن به اطلاعات با رسم نمودار ستونی.
- ۲- استفاده از ابزار چوب‌خط جهت سرشماری اشیاء.
- ۳- توانایی دیدن اجزاء یک کل.

روش تدریس:

❖ تعدادی شیء کنار هم قرار دهید. برای مثال می‌توانید از تعدادی مداد، پاک‌کن، مداد رنگی، کتاب و دفترچه استفاده کنید. سپس تعدادی میله شمارش در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید و از آنها بخواهید به تعداد هر یک از اشیاء یک میله کنار بگذارند. تعداد اشیاء را حداکثر تا ۵ در نظر بگیرید. بعد از آنکه دانش‌آموزان به تعداد اشیاء موردنظر شما میله‌های شمارش را کنار گذاشتند از دانش‌آموزان در مورد تعداد اشیاء سؤال کنید.

آنها را هدایت کنید تا برای پاسخ دادن به شما میله‌ها را بشمارند. سپس به جای هر میله روی تخته یک چوب خط رسم کنید تا دانش‌آموزان با نماد چوب خطی برای سرشماری تعدادی شیء آشنا شوند.

توصیه‌های آموزشی:

- ۱- در این تصویر جوراب و کفش‌ها به صورت جفت شمرده نمی‌شوند. تعداد تک آنها مورد نظر است.
- ۲- توجه دانش‌آموزان را به مقایسه بین ستون‌هایی که با رنگ کردن خانه‌های جدول ایجاد می‌شود، جلب کنید.
- ۳- انسان‌ها در زمان‌های خیلی دور از چوب خط برای سرشماری اشیاء مورد نظر خود استفاده می‌کردند در این مورد می‌توانید برای دانش‌آموزان توضیح دهید. اثرات این موضوع در ضرب‌المثل‌ها نیز دیده می‌شود. برای مثال ضرب‌المثل چوب خط شما پر شده است، برای این موضوع به کار می‌رفته است که در مکان‌هایی مثل نانوائی برای نگهداری حساب و کتاب مشتریان از چوب خط استفاده می‌کردند و به تعداد نان‌های خریداری شده چوب خط می‌کشیدند. چوب خط پر شده است یعنی آن مشتری باید پول نان‌هایی را که در این مدت خریداری کرده است، بپردازد. نانوائی دیگر به آن فرد نان نمی‌دهد تا حساب‌های قبلی خود را تسویه کند.

اهداف:

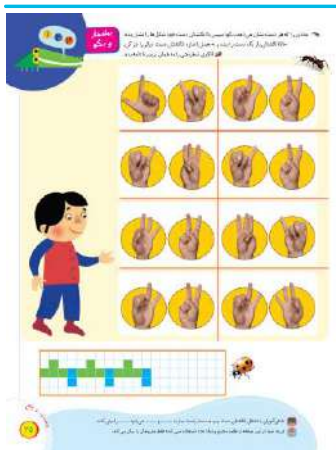
- ۱- ارائه نمایش‌های مختلف یک عدد با انگشتان هر دو دست.
- ۲- توانایی انتقال انگشتان باز یک دست به دست دیگر.
- ۳- زمینه‌سازی برای درک مفهوم جمع.
- ۴- توانایی کشف و ادامه دادن یک الگوی شطرنجی.

روش تدریس:

❖ ابتدا از دانش‌آموزان بخواهید با استفاده از انگشتان هر دو دست خود عدد مورد نظر شما را نشان دهند، سپس از آنها بخواهید انگشتان یک دست را ببندند و معادل آن انگشتان دست دیگر را باز کنند و عدد مربوطه را بگویند. این عمل را آن قدر تکرار کنید که همه دانش‌آموزان قادر به انجام آن باشند.

توصیه‌های آموزشی:

- ۱- در صورتی که دانش‌آموزان یاد گرفته‌اند که به جای بستن یک به یک انگشتان یک دست و باز کردن یک به یک انگشتان دست دیگر یک مرتبه ۲ انگشت یک دست را ببندند و به جای آن ۲ انگشت دست دیگر را باز کنند، آنها را تشویق کنید.
- ۲- هر بار از عبارت جمع بدون بردن واژه جمع و نشان دادن نماد آن استفاده کنید.
- ۳- تعداد اشیاء موردنظر برای شمردن را به گونه‌ای انتخاب کنید که جمع آن از ۵ تا بیشتر نشود تا امکان نمایش آن با یک دست وجود داشته باشد.
- ۴- دانش‌آموزان را در موقعیت تصمیم‌گیری قرار دهید. در صورتی که عدد ۳ را با دست راست و عدد ۲ را با دست چپ نشان داده‌اند، بهتر است انگشتان دست چپ را به دست راست منتقل کنند. اما اگر عدد ۴ را با دست چپ و عدد یک را با دست راست نشان داده‌اند، بهتر است انگشتان دست راست را به چپ منتقل کنند.

اهداف:

- ۱- کسب مهارت استفاده از شابلون در رسم شکل‌های هندسی.
- ۲- رسم اشکال هندسی با استفاده از شابلون.
- ۳- آشنایی اولیه با ویژگی‌های اشکال هندسی.

روش تدریس:

❖ از دانش‌آموزان بخواهید که شکل‌های یک شابلون را ببینند و در مورد تعداد گوشه‌های هر شکل از آنها سؤال کنید. از آنها بخواهید مانند نمونه روی کاغذ شکل‌های شابلون را رسم کنند، سپس از آنها بخواهید در یک سطر یک شکل را تکرار کنند، روی تخته نحوه در دست گرفتن شابلون را به آنها نشان دهید.

توصیه‌های آموزشی:

- ۱- در صورتی که دانش‌آموزان شما شابلون ندارند، می‌توانید از انتهای کتاب درسی تصویر شابلون را بریده و روی مقوا بچسبانید و با بریدن دور آن یک شابلون مقوایی درست کنید.
- ۲- نحوه در دست گرفتن شابلون و قرار دادن انگشتان دست روی آن و رسم شکل با دست دیگر را به دانش‌آموزان آموزش دهید.
- ۳- برای کسب مهارت در استفاده از شابلون نیاز به تمرین و ممارست وجود دارد. زمانی که هر دانش‌آموز برای کسب مهارت احتیاج دارد با دانش‌آموزان دیگر متفاوت است. برای کسب مهارت به آنها فرصت کافی بدهید و از کاغذهای پیش‌نویس برای انجام تمرین‌های زیاد استفاده کنید.

اهداف:

- ۱- تشخیص اجزای یک کل.
- ۲- توانایی سرشماری اشیاء و اشکال به کمک چوب خط.
- ۳- سازماندهی اطلاعات داده شده با استفاده از جدول.

روش تدریس:

❖ تعدادی اشیاء کنار یکدیگر قرار دهید. به عنوان نمونه از تعدادی مداد، پاک‌کن، مداد رنگی، کتاب و دفترچه استفاده کنید. سپس تعدادی میله شمارش در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید و از آنها بخواهید به تعداد هریک از اشیاء یک میله کنار بگذارند. این فعالیت را دو نفره انجام دهند یک دانش‌آموز نام شیء را ببرد و دانش‌آموز دیگر معادل آن یک میله شمارش کنار بگذارد. این کار را تا پایان سرشماری اشیاء ادامه دهند.

توصیه‌های آموزشی:

- ۱- مهم‌ترین توصیه برای انجام سرشماری با چوب خط این است که دانش‌آموزان اقدام به شمردن شکل‌ها و یا اشیاء (بدون چوب خط) نکنند؛ یعنی ابتدا شکل‌ها را نشمارند و سپس معادل آن چوب بکشند. بلکه این کار باید با تناظر یک به یک انجام شود. به همین دلیل در انجام این فعالیت توصیه شده است که از کار گروهی ۲ نفره استفاده شود.
- ۲- وقتی دانش‌آموز چوب خط رسم می‌کند، باید به این نکته توجه داشته باشد که چوب خط پنجم را به صورت مورب روی ۴ چوب خط قبلی رسم کند تا دسته‌های ۵ تایی درست شود.

اهداف:

- ۱- آشنایی با عدد به عنوان طول.
- ۲- درک اجزای یک کل.
- ۳- آشنایی اولیه با مفهوم واحد.
- ۴- آشنایی اولیه با مفهوم جمع‌های ترکیبی به کمک چینه‌های رنگی.
- ۵- استفاده از مربع شگفت‌انگیز جهت رشد مهارت حل مسئله.

روش تدریس:

❖ این فعالیت را به صورت عملی با استفاده از چینه‌های رنگی انجام دهید. چینه‌ها، مکعب‌های رنگی یک اندازه هستند که با کنار هم قرار دادن آنها می‌توان طول‌های مختلف ایجاد کرد. در صورتی که این ابزار را در اختیار ندارید می‌توانید با مقوا مکعب‌ها را بسازید و یا از وسایل مشابه مثل مکعب‌های کوئیزر استفاده کنید. به هر حال انجام عملی این فعالیت توصیه می‌شود.

- از ۲ رنگ استفاده کنید و ترکیب‌های حداکثر تا ۵ را بسازید. ۲ رنگ به شما کمک می‌کند تا مفهوم جمع‌های ترکیبی را تمرین کنید.
- طول مکعب‌ها را با هم مقایسه کنید برای مثال ۵ مکعب طول بیشتری نسبت به ۴ مکعب دارد؛ یعنی با دیدن طول مکعب‌های ساخته شده می‌توان عددها را مقایسه کرد.

توصیه‌های آموزشی:

- ۱- بدون استفاده از واژه جمع و نماد آن به مفهوم جمع به کمک چینه‌ها اشاره کنید.
- ۲- مقایسه طول چینه‌های هر ردیف آغاز مفهوم مقایسه عددهاست.
- ۳- چینه‌ها کمک می‌کنند تا دانش‌آموزان با مفهوم عدد به عنوان طول آشنا شوند و این موضوع در آینده به آنها کمک می‌کند تا پیوسته بودن عددهای حقیقی را بهتر درک کنند و عددها را روی محور اعداد نشان دهند. همچنین درک بهتری از عددهای کسری و اعشاری برای آنها ایجاد می‌کند.

درس پنجم: پیک نیک

مفاهیم: چپ، راست؛ وسط، کنار، بین؛ جلو، پشت.

مهارت‌ها: نحوه‌ی ماشین سوار شدن؛ پیاده شدن از ماشین؛ آداب گردش، تفریح و پیک نیک.

نگرش‌ها:

- ۱- تفکر نمادین اولین مرحله برخورد دانش‌آموز با تفکر مجرد است. دانش‌آموز باید به زبان نمادین بتواند با دیگران ارتباط برقرار کند.
- ۲- نیاز به اعداد از نیازهای طبیعی بشر است.
- ۳- رسیدن به چیزی که یک نفر می‌خواهد ممکن است به معنی از دست دادن چیز دیگری باشد.

تأثیرات بر ساختارشناختی:

- ۱- تشخیص کاردینالیتی تا ۵ بدون شمردن، ۲ تقویت تخیل با اشکال هندسی، ۳- تأثیر افکار بر گفتار.
- تم‌شناختی:** طبیعت

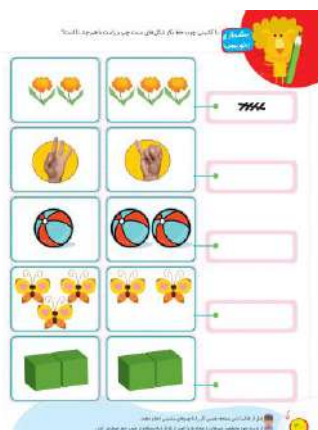
اهداف:

- ۱- استفاده از چوب خط جهت سرشماری اشیاء.
- ۲- آشنایی با مفهوم جمع.
- ۳- درک جمع دو عدد و نمایش آن با استفاده از چوب خط.

روش تدریس:

❖ با استفاده از اشیاء ملموس مانند چینه، لوبیا و ... می‌توانید به صورت عملی فعالیت را انجام دهید. ابتدا اشیاء با رنگ‌های متفاوت را کنار هم قرار دهید و از دانش‌آموزان بپرسید تعداد اشیاء مربوط به یک رنگ چند تا است؟ سپس از آنها بپرسید که مجموع اشیاء با دو رنگ چندتا است؟ از آنها بخواهید تعداد مجموع آنها را با چوب خط نشان دهند. باید توجه کنید که نمایش چوب‌خطها به صورت پنج‌تایی‌های متفاوت است و این نمایش را به دانش‌آموزان آموزش دهید.

توصیه‌های آموزشی:

- ۱- تعداد مجموع دو دسته تا این قسمت کتاب، حداکثر ۵ تا می‌شود.

۲- دانش‌آموزان باید تعداد چوب خط‌های هر دو دسته را پشت سر هم رسم کنند نه اینکه برای هر دسته به صورت جداگانه چوب خط بکشند.

۳- دانش‌آموزان نباید تعداد اشیاء دو دسته را پشت سر هم بشمارند و برای تعداد مجموع آنها چوب خط بکشند. هدف پیدا کردن مجموع با رسم چوب خط است.

اهداف:

- ۱- آشنایی با مفهوم تفریق با استفاده از انگشتان دست.
- ۲- مهارت برقراری ارتباط کلامی برای تعریف عمل تفریق.
- ۳- ارتباط برقرار کردن بین نمایش‌های مختلف یک عدد.

روش تدریس:

❖ با استفاده از اشیاء ملموس می‌توانید فعالیت مربوط به این صفحه را انجام دهید برای این کار به دانش‌آموزان شکل‌هایی به صورت زیر بدهید.

و از آنها بخواهید برای مثال ۲ تا سه گوش را از آن جدا کنند و سپس بپرسید که چند تا ۳ گوش باقی مانده است؟ حال می‌توانید از آنها بخواهید همین فرایند را با انگشتان دست نشان دهند. یعنی تعداد سه گوش‌های اولیه را با انگشتان یک دست نشان دهند و به تعدادی که جدا کرده از انگشتان دست ببندند.

تعداد باقیمانده با تعداد انگشتان باز آنها برابر است. همین فعالیت را می‌توانید با اشیاء دیگر مثل چینه‌ها، مهره‌ها و ... تکرار کنید.

راهنمای معلم

علوم تجربی پایه دوم و چهارم

و ششم ابتدایی

مدرسان شریف

«علوم تجربی دوم دبستان»

فصل اول: کلیات

یکی از حوزه‌های یادگیری در برنامه درسی ملی، حوزه علوم تجربی است. در بیانیه این حوزه، تعریف کارکرد، قلمرو و جهت‌گیری‌های کلی به شرح زیر مورد توجه قرار گرفته است:

تعریف علوم تجربی: علوم تجربی، حاصل کوشش انسان برای درک واقعیت‌های هستی و کشف فعل خداوند است.

کارکرد حوزه علوم تجربی

- ۱- برخورداری متریبان از سواد علمی فناورانه در بُعد شخصی و اجتماعی
- ۲- رشد و ارتقای شایستگی‌های عقلانی، ایمانی، دانشی، مهارتی و اخلاقی
- ۳- شناخت و استفاده مسئولانه از طبیعت به مثابه بخشی از خلقت الهی
- ۴- ایفای نقش سازنده در ارتقای سطح زندگی فردی، خانوادگی، ملی و جهانی
- ۵- زمینه‌سازی برای تعظیم نسبت به خالق متعال از طریق درک عظمت خلقت
- ۶- تعمیق و تعادل در نگرش توحیدی و دستیابی به درکی غایت‌مند از خلقت

قلمرو حوزه علوم تجربی

- ۱- **دانش:** شامل زندگی و موجودات، زمین و پیرامون آن، ماده و تغییرات آن، انرژی و تغییرات آن، طبیعت و مواد فرآوری‌شده، علوم در اجتماع، علوم در زندگی روزانه، تاریخ علم در ایران و اسلام و ...
- ۲- **فرایندهای علمی:** شامل مهارت‌های فرایندی مانند مشاهده، جمع‌آوری اطلاعات، اندازه‌گیری، تغییر یافته‌ها، فرضیه و مدل‌سازی، پیش‌بینی، طراحی تحقیق، برقراری ارتباط و مهارت‌های پیچیده تفکر
- ۳- **فناوری:** بیوتکنولوژی، نانو تکنولوژی، انرژی‌های نو، نجوم

جهت‌گیری‌های کلی:

سازماندهی محتوا تا پایان دوره ابتدایی و دوره اول متوسطه، به صورت **تلفیقی** است. در سازماندهی محتوا و آموزش باید به موارد زیر توجه کرد:

- ۱- پذیرش اصل همه‌جانبه‌نگری براساس پذیرش رویکرد تلفیقی
- ۲- تلفیق نظر و عمل جهت پرورش مهارت‌های فرایندی علمی
- ۳- آموختن روش و مسیر کسب علم، آگاهی و توانایی
- ۴- پرورش انواع تفکر جهت نیل به خودیادگیری، ژرف‌اندیشی و تعالی‌جویی
- ۵- ایجاد ارتباط بین آموزه‌های علمی و زندگی واقعی (علم مفید، سودمند، هدفدار و...)
- ۶- مرتبط ساختن محتوای یادگیری با کاربردهای واقعی (یادگیری معنادار)
- ۷- پرورش انسان‌هایی مسئولیت‌پذیر، متفکر و خلاق

جدول اهداف پیامد محور علوم تجربی پایه دوم به تفکیک موضوعات درسی

نام درس	سطح ۱	سطح ۲	سطح ۳
زنگ علوم	هنگام بازدید و گردش علمی و برخورد با پدیده‌های مختلف عادت کنند از مشاهدات خود یادداشت برداری نمایند.	هنگام بازدید و گردش علمی و برخورد با پدیده‌های مختلف عادت کنند از مشاهدات خود یادداشت برداری نمایند و آن‌ها را به صورت جمله‌های درست بیان کنند.	هنگام بازدید و گردش علمی و برخورد با پدیده‌های مختلف عادت کنند از مشاهدات خود یادداشت برداری نمایند و آن‌ها را به صورت جمله‌های درست بیان کنند و هنگام ارائه گزارش از یادداشت‌های خود استفاده نمایند.
هوای سالم، آب سالم	نیاز جانوران و تأثیرات محیط زیست سالم را روی زندگی موجودات زنده بیان کنند.	فهرستی از عوامل مؤثر بر آلودگی محیط زیست را تهیه کنند و به کلاس گزارش دهند.	راه کارهای پیشه‌های جهت رفع آلودگی و حفظ محیط زیست را فهرست کرده و ارائه کنند.
زندگی ما و گردش زمین ۱	تغییرات دمای هوای شبانه روز را که دارای روند تغییرات منظمی است، ثبت کنند.	روند تغییرات دمای هوا را بر اساس زمان بندی ثبت کرده و آن را به حرکت زمین به دور خود ربط دهند.	چگونگی تغییرات دما و ارتباط آن با حرکت زمین به دور خود را با جزئیات و اطلاعات جمع آوری شده بیشتری نشان دهند.
زندگی ما و گردش زمین ۲	به وسیله آزمایش طراحی شده اثر تغییرات دما بر زندگی یکی از موارد (انسان، جانور، گیاه) یا چهره زمین را نشان دهند.	به وسیله آزمایش‌های طراحی شده استفاده از تغییرات دمای هوا و تأثیرات آن بر زندگی موجودات را نشان دهند.	به وسیله آزمایش‌های طراحی شده راه‌های مختلف استفاده از تغییرات دمای هوا و چگونگی ایجاد تغییرات در چهره زمین و کاربردهای آن در زندگی را نشان دهند.
پیام رمز را پیدا کن ۱	بر اساس ویژگی‌های صدا (بلندی، کوتاهی، کلفتی، نازکی) یک بازی برای انتقال و دریافت پیام انجام دهند.	بر اساس ویژگی‌های صدا و با استفاده از وسایل متنوع تولید صدا یک بازی برای پیام رسانی طراحی کنند.	بر اساس ویژگی‌های متنوع صدا و وسایل متنوع صدا، با مشارکت سایر دانش آموزان یک بازی خلاقانه برای پیام رسانی طراحی کنند.
پیام رمز را پیدا کن ۲	بر اساس ویژگی‌های نور (یکسان نبودن عبور نور از اجسام مختلف و...) یک بازی برای انتقال و دریافت پیام انجام دهند.	بر اساس ویژگی‌های نور و با استفاده از وسایل متنوع تولید نور یک بازی برای پیام رسانی طراحی کنند.	بر اساس ویژگی‌های متنوع نور و وسایل متنوع صدا و نور، با مشارکت سایر دانش آموزان یک بازی خلاقانه برای پیام رسانی طراحی کنند.
اگر تمام شود	فهرستی از کاربرد سوخت‌ها تهیه کنند و راه حل‌های رایج برای کاهش مصرف آن‌ها را ارائه کنند. تأثیر کاهش سوخت‌ها را در موارد آشکار بیان کنند.	فهرست متنوعی از کاربرد سوخت‌ها تهیه کنند و راه حل‌های متعددی برای صرفه جویی در مصرف سوخت‌ها ارائه کنند به طوری که در این راه حل‌ها به نتایج آشکار صرفه جویی اشاره شده باشد.	فهرست جامعی از کاربرد سوخت‌ها تهیه کنند و راه حل‌هایی که برای صرفه جویی در مصرف سوخت‌ها ارائه می‌کنند نتایج آشکار و پنهان کاهش مصرف سوخت‌ها را مورد توجه قرار داده و عملی، خلاق باشد.
بسازیم و لذت ببریم!	بتوانند برای ساختن نمونه‌ای از یک چیز تصمیم بگیرند. خواه شیئی را ببینند و بعد به دنبال مواد لازم بگردند و خواه از ارتباط مواد، شیئی را ببینند.	هنگام ساخت یک وسیله بتوانند بخش‌هایی را کم و زیاد کرده و یا تغییر دهند به گونه‌ای که پس از تغییر، از رسیدن به هدف خود احساس رضایت کنند.	بتوانند مدل‌های جدیدی از آنچه را ساخته‌اند طراحی نمایند.
سرگذشت دانه	با مشاهده اجزای یک دانه، گوناگونی دانه‌ها و میوه‌ها و با جمع آوری اطلاعات، استفاده از آن‌ها و چگونگی پراکنده شدن آن‌ها را بیان و رویش دانه و قلمه را توصیف کنند.	دانه‌ها و میوه‌ها را از نظر ویژگی‌هایی که دارند و چگونگی پراکنده شدنشان مقایسه کنند و مراحل چرخه زندگی یک گیاه (دانه‌دار) را روی شکل نشان دهند.	تغییرات یک گیاه (دانه‌دار) را در چرخه زندگی آن گزارش کنند و در گزارش خود به نقش گیاهان، جانوران و انسان در برآورده کردن نیازهای یکدیگر اشاره کنند.
درون آشیانه‌ها	روش‌های جانوران برای مراقبت از فرزندانشان و تغییرات آن‌ها در طول زندگی‌شان را بیان کنند.	روش‌های جانوران برای مراقبت از فرزندانشان و تغییرات حاصل از رشد جانوران مختلف را با هم مقایسه کنند.	در مقایسه روش‌های جانوران در مراقبت از فرزندانشان و تغییرات آن‌ها هنگام رشد به نقش محیط و جانداران دیگر در برطرف کردن نیازهای جانوران توجه کنند.
من رشد می‌کنم	برخی از تغییرات بدن خود، توانایی‌های حاصل از رشد و نیازهای مربوط به آن از تولد تا هشت سالگی خودشان را بیان کنند.	برخی از ویژگی‌های بدن، توانایی‌ها و نیازهای خود و هم کلاسی‌هایشان را از تولد تا هشت سالگی مقایسه و گزارش کنند.	تغییرات حاصل از رشد بدن و توانایی‌های جدید خود در آینده را به درستی پیش بینی و راه‌هایی برای رسیدن به رشد مطلوب را گزارش کنند.
برای جشن آماده شویم	مواد پرکاربرد زندگی روزمره خود را بر پایه ملاک داشتن شکل معین یا گرفتن شکل ظرف به خود، به دو دسته جامد و مایع طبقه بندی کنند و حداقل اثر گرم و سرد کردن بر تغییر شکل یک ماده را آزمایش کرده و گزارش دهند.	با همکاری یکدیگر فهرستی از آنچه در محیط زندگی خود می‌بینند را برپایه ویژگی‌های جامد و مایع طبقه بندی کرده و گزارش دهند. اثر گرم و سرد کردن را بر تغییر شکل یک یا دو ماده، آزمایش کرده و گزارش دهند.	ظاهریشان طبقه بندی کرده و به طور مرتب به فهرست و طبقه بندی خود، موادی دیگر اضافه کنند و در طبقه بندی خود به موادی که جامد و مایع نیستند نیز توجه نشان دهند. اثر گرم و سرد کردن را بر تغییر شکل بیش از دو ماده آزمایش کرده و گزارش دهند.
پایان جشن	تأثیر آب بر مواد پیشنهادی درس و تأثیر یک نوع شوینده بر چربی را آزمایش کرده و گزارش دهند. بنابر پیشنهاد دیگران اقدام به همکاری درباره جمع آوری و جداسازی مواد کنند.	درباره تأثیر آب بر سایر موادی که در درس آمده و اثر چند نوع شوینده بر چربی‌ها آزمایش کرده و گزارش دهند. درباره جمع آوری و جداسازی مواد داوطلبانه اقدام کنند.	آزمایش‌های جدیدی را درباره اثر آب بر مواد و اثر شوینده‌ها بر چربی‌ها طراحی کرده و آن‌ها را برای سایر دانش آموزان در کلاس اجرا کنند. با تهیه اطلاعیه‌های تصویری و نوشتاری و ... دیگران را تشویق به کمتر تولید کردن زباله، جمع آوری و تفکیک مواد بازیافت کنند.
از گذشته تا آینده (نان)	اطلاعاتی در مورد چگونگی تهیه نان در زندگی روزمره خود جمع آوری، ثبت و گزارش کنند.	اطلاعاتی در مورد تغییرات فناوری یک نمونه نان در یک بازه زمانی جمع آوری، ثبت و گزارش نمایند.	اطلاعاتی در مورد عوامل تأثیرگذار بر فناوری یک نمونه نان در یک بازه زمانی جمع آوری، ثبت و گزارش نمایند.

مدرسان شریف

«فارسی اول دبستان»

بخش اول: ساختار و محتوای فارسی اول دبستان

آشنایی با ساختار کتاب فارسی اول

کتاب فارسی در سال اول شامل سه بخش است: **نگاره‌ها، نشانه‌های یک، نشانه‌های دو.** ساختار انتخابی بر مبنای مراحل رشد زبان و توانایی یادگیری، طراحی شده اما کتاب‌های دوم به بعد ساختار موضوعی دارند. گرچه ساختار زبانی این کتاب‌ها نیز در فارسی اول بر پایه موضوع‌هایی نظیر «بهداشت، اخلاق، دانش و دانشمندان، دین، ملی - میهنی، طبیعت، هنر و ادب» شکل گرفته است، اما این تقسیم‌بندی به صورت آشکار در ساختار کتاب به چشم نمی‌آید.

بخش اول: نگاره‌ها

این بخش در واقع جان‌نشین لوح‌ها در کتاب‌های پیشین است. ده نگاره برای چهار هفته، پیش‌بینی شده است که شامل ده موضوع است: خانواده، در راه مدرسه، حیاط مدرسه، کلاس، بوستان (پارک)، طبیعت، مزرعه، باغ‌وحش، مسجد و عید نوروز. هر نگاره عنوان و موضوع خاصی دارد که دربرگیرنده مطالب آن نگاره است. این عناوین به جای جمله‌های قالبی و خشک و بی‌روح برگزیده شده است. رویکرد آموزش نگاره‌ها از کل به جزء است: ابتدا تصویر بزرگ نگاره با هدف تشویق دانش‌آموزان به سخن گفتن، خوب دیدن، تفکر و خوب گوش دادن پیش روی آنهاست. سپس تصاویر کوچک زیرنگاره همراه با نام هر تصویر عرضه می‌شود تا تصویر و نام آن، هردو در ذهن دانش‌آموز ثبت و ضبط شود.

نکته مهم: ذکر نام هر تصویر تنها برای آشنایی با شکل کلی کلمه است نه یادگیری شکل نوشتاری آن، پس تأکید بر روی تصویر است نه واژه.

۱- تصویر بزرگ آموزشی

الف) محتوا: اعضای یک خانواده

ب) هدف

- آموزش مفاهیم متناسب با برنامه درسی زبان فارسی و همسو با برنامه درسی ملی
- پرورش و تقویت مهارت‌های زبانی
- یافتن واژه مناسب برای تمرین بیشتر تا تقویت توانایی تشخیص شکل نوشتاری و آوایی
- آشنایی با مفاهیم کلیدی سایر حوزه‌ها در یادگیری (علوم، ریاضی، هنر، دینی و قرآن، تربیت بدنی = رویکرد تلفیق)
- توانایی کاربرد آموخته‌ها در متن زندگی
- تقویت نگرش مثبت نسبت به زبان فارسی

۲- تصویرک‌ها

الف) محتوا: تعدادی تصویر بین ۴ تا ۱۰ تصویر مرتبط با تصویر بزرگ آموزشی

ب) هدف

- انطباق تصویرک و واژه‌ها - تقویت مهارت‌های شفاهی زبان (گوش دادن، سخن گفتن) - گسترش گنجینه واژگانی با تکیه بر تصویرخوانی

فعالیت‌ها و تجربه‌های یادگیری: تعداد فعالیت‌های یادگیری با توجه به توان درک و دریافت و میزان پیشرفت سوادآموزی از نگاره یک تا ده، متفاوت است و بر پایه رعایت اصل حرکت از ساده به دشوار و نیز با توجه به توانایی ذهنی و زبانی کودکان، این فعالیت‌ها سازماندهی شده است؛ بنابراین در نگاره‌ها حدود دو تا شش فعالیت پیش‌بینی شده است. هدف از این فعالیت‌ها یکسان کردن روش‌های آموزشی است و معلم می‌تواند آزادانه عمل کند.

اهداف:

- تقویت مهارت خوب دیدن
- تنظیم حرکت چشم
- تقویت مهارت‌های کلامی
- تأکید بر سه مفهوم آغاز، میانه و پایان در نقل وقایع، حوادث و داستان‌ها
- گسترش و تعمیق مفاهیم اصلی
- آموزش راست، چپ و بالا و پایین (شناخت جهت‌ها)
- تنظیم فاصله چشم با کتاب
- ارزشیابی از مفاهیم تصویر پایه
- گسترش دامنه واژگان کودک در زبان فارسی معیار

* تقویت نگرش مناسب نسبت به مفاهیم ارزشی

فعالیت‌های این بخش عبارت‌اند از:

◀ **ببین و بگو:** هدف از این فعالیت توجه و تمرکز دانش‌آموز، جمله‌سازی و بیان شفاهی تصویرها است (تصویرخوانی).

اهداف:

- تقویت خوب دیدن - پرورش قوه تمیز و تشخیص - تقویت توانایی خوب سخن گفتن - رشد توانایی تبدیل دیده‌ها به گفتار
 ▶ **گوش کن و بگو:** هدف از این فعالیت تقویت توجه، تمرکز، واکنش نسبت به سؤال، درک تصویری، جمله‌سازی، بیان شفاهی دیده‌ها و نکات دیگری است که ممکن است دانش‌آموزان به طور خاص به آنها توجه داشته باشند. سؤالات جنبه الگویی دارند، معلم در انتخاب این سؤالات یا سؤالات مشابه آزاد است. نکته اساسی آن است که در پاسخ‌ها به جنبه‌های خلاق باید توجه ویژه شود و از همه دانش‌آموزان پاسخ‌های یکسان خواسته نشود.

اهداف:

- تقویت خوب گوش دادن - تقویت فرایندهای ذهنی - تعمیق مفاهیم اصلی
 - گسترش دامنه واژگان - تقویت مهارت خوب سخن گفتن - گسترش مفاهیم اصلی
 ▶ **بگرد و پیدا کن:** دانش‌آموز باید در این تمرین با توجه به صورت کلی کلمه که در حافظه دارد و خواندن آن را به کمک تصویر فراگرفته است، آن را در تصویر بیابد.

اهداف:

- انطباق واژه‌های شنیداری با اجزای تصویر - تقویت مهارت‌های کلامی
 - تقویت واژه‌آموزی - گسترش و تعمیق مفاهیم کلی و اصلی
 ▶ **به دوستان بگو:** در این نوع تمرین‌ها دانش‌آموزان با یکدیگر و معلم ارتباط عاطفی برقرار می‌کنند و با توجه به آنچه تاکنون فراگرفته‌اند دایره سخن گفتن را وسعت داده و به محیط اطراف و مسائل شخصی و خصوصی خود سوق می‌دهند.

اهداف:

- تقویت مهارت خوب گوش دادن - تقویت نگرش مثبت نسبت به زبان فارسی - تقویت مهارت گسترش مفهوم اصلی
 - تقویت مهارت‌های ارتباطی - تقویت مهارت خوب سخن گفتن - تقویت مهارت ایجاد نظم و ترتیب
 بدین ترتیب تمامی دانش‌آموزان با فعالیت مشارکتی و گروه‌بندی، قادر به حرف زدن هستند. برای معلم، این فرصت مناسبی است که بتواند اولاً در تمامی دانش‌آموزان اعتماد به نفس ایجاد کند و ثانیاً دانش‌آموزان کمرو و خجالتی را به صحنه فعالیت‌های کلاسی بکشاند. به‌علاوه از این طریق، ارتباط‌های صمیمی نیز بین دانش‌آموزان برقرار می‌شود.

▶ **بازی و نمایش:** این دو بخش که به طور متناوب می‌آیند با هدف ایجاد فضای شاد و تفریحی، کشف استعداد‌های نهفته و پرورش آنها، آموزش غیرمستقیم مسائل و تقویت مهارت‌های زبانی، آماده ساختن دانش‌آموز برای زندگی در بیرون از محیط کلاس، ابراز وجود دانش‌آموزان و پرورش تخیل طراحی شده‌اند.

اهداف:

- ایجاد فضایی لذت‌بخش و شادی‌آفرین - تقویت مهارت‌های سخن گفتن و گوش دادن
 - شناخت استعداد‌های کودکان و پرورش آنها - ایجاد فرصت سالم برای ابراز توانایی‌های فردی
 - تقویت مهارت‌های حسی - حرکتی - ایجاد فرصت برای بیان عواطف و احساسات
 - گسترش و تعمیق مفاهیم اصلی - ایجاد و تقویت مهارت ایفای نقش

▶ **با هم بخوانیم****اهداف:**

- ایجاد فضای شاد و لذت‌بخش - تقویت نگرش مثبت نسبت به سخن منظوم فارسی
 - تسلط بر آهنگ و ریتم و وزن و قافیه در شعر - گسترش دامنه واژگان
 - پرورش استعداد‌های متمایل به شعر - گسترش و تعمیق مفهوم اصلی (مثلاً در نگاره ۱ موضوع خانواده)
 در صفحات «با هم بخوانیم» شعرهایی انتخاب شده که مکمل و همسو با محتوای آن نگاره است. این اشعار جنبه التذادی دارند و خواندن آنها به شکل گروهی، فضای شادی در کلاس ایجاد می‌کند. این اشعار با خوانش معیار و همراه با آهنگ مناسب، به شکل لوح فشرده به نام «کتاب گویا» در اختیار معلم قرار می‌گیرد تا در کلاس استفاده کنند. علاوه بر این معلم می‌تواند با توجه به شرایط کلاس و فرصتی که دارد، فعالیت‌های ویژه‌ای را برای اشعار در نظر بگیرد.

▶ تمرین‌ها در هر بخش به فراخور توان متوسط دانش‌آموزان است؛ لکن معلم در این زمینه می‌تواند با ابتکار عمل خود، بر جنبه‌های آموزشی کتاب بیفزاید.

▶ **کتاب‌خوانی:** در کتابنامه‌های رشد فهرست ۵۲ کتاب آمده است. معلم از میان کتاب‌های پیشنهادی یا هر کتاب دیگری که خود تشخیص می‌دهد یکی را برگزیده، در کلاس می‌خواند؛ آنگاه از دانش‌آموزان می‌خواهد به سؤالات طرح‌شده در کتاب یا هر سؤال دیگری که خود لازم می‌داند پاسخ دهند. در طرح سؤالات مربوط به کتاب‌خوانی سعی شده است تمامی ابعاد محتوایی و ظاهری و دانشی در نظر گرفته شود. این بخش با این هدف طراحی شده است که فرهنگ کتاب‌خوانی رشد کند و گسترش یابد؛ مهارت خواندن تقویت شود، کتابخانه‌های مدارس غنی گردد و آموزه‌ها تنها مختص به کتاب درسی نباشد. یکی از ویژگی‌های متمایز این برنامه اختصاص ساعت کتاب‌خوانی در برنامه زبان‌آموزی است؛ زیرا برنامه‌ریزان آموزشی و متخصصان آموزش زبان یکی از خلأهای نظام آموزشی کنونی را ضعف مهارت خواندن می‌دانند.

مدرسان شریف

«مطالعات اجتماعی ششم دبستان»

بخش دوم: راهنمای تدریس فصول کتاب

توجه: بخش اول مشترک با مطالعات اجتماعی پایه پنجم می‌باشد.

فصل اول: دوستان ما

انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس بتوانند:

(۱) ویژگی‌های یک دوست خوب را فهرست کنند.

(۲) در مورد تأثیرات دوستی بر جنبه‌های مختلف زندگی انسان اظهار نظر کنند و توضیح دهند.

(۳) در موقعیت‌های فرضی در مورد روابط با دوستان مختلف تصمیم‌گیری مناسب نموده و مهارت نه گفتن را در برخورد با موقعیت‌های نامناسب بروز دهند.

(۴) با توجه به ملاک‌های عقلانی و دینی دوستان خود را انتخاب و روابط با آن‌ها را تنظیم و آداب دوستی را رعایت کنند.

(۵) حقوق متقابل دوستی را بشناسند.

نوجوانی دوره گذر و مرحله انتقال به بزرگسالی است. نوجوان به سرعت از محرک‌های محیطی متأثر می‌شود و رفتارهای خطر جویی را انجام می‌دهد. گروه همسالان در دوره نوجوانی از حیث سن تقویمی و عقلی به هم نزدیک هستند و می‌توانند فشار روان شناختی خواسته یا ناخواسته‌ای را از طریق گروه بر اعضا وارد کنند. رفتارهای پرخطر معمولاً در این گروه‌های دوستی شکل می‌گیرد. اما دوستی یک نیاز نیز هست. لذا اگر در این سن شیوه‌های صحیح دوستی و انتخاب دوست و مهارت‌های اجتماعی به‌طور صحیح به نوجوانان آموزش داده شود می‌توانند این دوستی‌ها را به فرصت‌های خوب برای سازندگی و ارتقاء شخصیت خود مبدل کنند.

درس ۱: دوستی

از فیلم یا ایفای نقش برای شروع استفاده کنید.

از دانش‌آموزان بخواهید یک صفحه کاغذ سفید آماده کنید و نام یکی از دوستان خود را بر روی آن بنویسند و سپس علت دوستی خود را با او ذکر کنند. برای جمع‌بندی موضوع، ابتدا علی را که دانش‌آموزان به آن‌ها اشاره کرده‌اند، روی تخته بنویسید. این علل در واقع همان کارکردهای مختلف دوستی است. در مرحله بعد باید بچه‌ها را آماده کنید تا در مورد اثرات مثبت و منفی دوستی بر زندگی فکر کنند. به این منظور دوباره از آن‌ها بخواهید که اسم یکی یا دو نفر از دوستانشان را بنویسند و بگویند چه تأثیری در زندگی آن‌ها داشته‌اند؟

درس ۲: آداب دوستی

نکته: از شما معلم عزیز انتظار می‌رود رفتارهای نامناسبی را که در کلاس یا محل زندگی شما رواج دارد شناسایی و در جهت اصلاح و رفع آن‌ها بکوشید؛ زیرا هدف از این برنامه درسی همان‌طور که گفته شد، تربیت اجتماعی است.

مهارت نه گفتن: همان‌طور که گفته شد دوران نوجوانی دورانی است که فرد از محرک‌های محیطی بسیار متأثر می‌شود و فشار گروه همسالان در این دوره بسیار زیاد است و ممکن است دانش‌آموزان خیلی زود به دام آسیب‌های اجتماعی و رفتارهای پرخطر سوق یابند.

از شما معلم عزیز انتظار می‌رود مهارت نه گفتن را به ویژه با توجه به شرایط و مقتضیات بومی و محلی خود و آسیب‌هایی که نوجوانان آن منطقه را تهدید می‌کند تقویت کنید. معمولاً بچه‌ها صداقت و پاکی و سادگی خاصی دارند و ممکن است به راحتی گول بخورند. به‌خصوص در مناطقی که ممکن است پدر و مادر نظارت کافی بر روابط و آمد و رفت کودکان نداشته باشند یا از آگاهی لازم برخوردار نباشند، توصیه می‌شود که معلم این نقش را به‌عهده بگیرد.

«منظور از نه گفتن، مقاومت در مقابل موقعیت‌های نابه‌جا و درخواست‌های نامناسب است.»

برای تدریس این بخش از کتاب، بهترین روش «بحث گروهی» است. بحث را با صبوری نظارت و هدایت کنید.

دانشنی‌های معلم

پیامبر اکرم (ص) فرمودند: بدترین افراد کسانی هستند که میان مردم سخن چینی نموده و بین دوستان جدایی می‌اندازند.^۱ حضرت علی (ع) فرمودند: کسی را برای دوستی انتخاب کن که تو را از بدی‌ها و کارهای نامناسب باز دارد؛ زیرا چنین دوستانی به تو یاری رسانده و سبب پیشرفت تو می‌گردند.^۲

«و لا عقلَ لمن لا ادب له؛ کسی که ادب ندارد عقل هم ندارد.»^۳

حضرت علی (ع) در سخنی دیگر فرمودند:

«الضُّدِيقُ مَنْ ضَدِيقٌ غُيْبَةٌ؛ دوست کسی است که در پشت سر هم صادق باشد و حقوق دوست خود را صادقانه رعایت کند.»^۴

«شَرُّ الْأَخْوَانِ مَنْ تَكَلَّفَ لَهُ؛ بدترین دوستان کسی است که دیگران به خاطر او به زحمت بیفتند.»^۵

حضرت علی (ع) در نامه پندآمیز به فرزندشان امام حسن (ع) می‌فرماید:

«قَارِنِ أَهْلَ الْخَيْرِ تَكُنْ مِنْهُمْ وَ بَيْنَ أَهْلِ الْقَرَبَاتِ عَنَّهُمْ؛ با نیکان همدمی و رفاقت کن تا از آنان باشی و از بدان جدا شو تا از آن‌ها جدایی داشته باشی.»^۶

فصل دوم: تصمیم‌گیری

انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس بتوانند:

- ۱) با افراد خانواده یا اولیای مدرسه درباره یکی از تصمیمات آن‌ها در زندگی پرس‌وجو (مصاحبه) کنند.
- ۲) در مورد تصمیماتی که گرفته‌اند، فکر کنند.
- ۳) مراحل تصمیم‌گیری را در موقعیت‌های فرضی رعایت کنند.
- ۴) افراد ذیصلاح برای مشاوره را شناسایی و نام و نشانی آن‌ها را ثبت کنند.
- ۵) یک تصمیم خوب بگیرند و آن را یادداشت کنند.
- ۶) درباره تصمیمات و اثرات خوب و بد آن اظهارنظر کنند.
- ۷) خاطره‌ای درباره پیامدهای یکی از تصمیمات خود بنویسند یا بیان کنند.

بسیاری از موقعیت‌ها و یا ناکامی ما انسان‌ها به تصمیم‌گیری و چگونگی انتخاب یک راه یا یک کار برمی‌گردد که این موضوع لزوم توجه و اهمیت دادن به انتخاب راه مناسب از میان راه‌های گوناگون و اثرات آن‌ها و گرفتن یک تصمیم صحیح و به موقع را به ما نشان می‌دهد. از این‌رو از سنین کودکی و نوجوانی ضرورت دارد تا دانش‌آموزان ما با این مقوله یک برخورد جدی و آگاهانه داشته باشند.

اگرچه برخی از تصمیم‌گیری‌ها ساده و عادی هستند، ولی همیشه این‌گونه نیست. گاه تصمیم‌گیری فرایند تولید و به‌کارگیری ملاک‌ها است برای انتخاب میان گزینه‌هایی که به نظر مشابه و برابر هستند. هنگامی که دانش‌آموزان مهارت تصمیم‌گیری را کسب می‌کنند و آن را در تصمیمات روزانه خود مورد استفاده قرار می‌دهند، در می‌یابند که برای موقعیت‌های تصمیم‌گیری، نیازمند کسب اطلاعات جدید درباره ملاک‌ها و گزینه‌ها هستند. تصمیمات باید با ارزش‌های دینی و معیارهای عقلی هماهنگی داشته باشد از این‌رو مشورت کردن با افراد بزرگ‌تر و افراد باتجربه و پخته بسیار حائز اهمیت است.

درس ۳: تصمیم‌گیری چیست؟

بهتر است بچه‌ها را با یک موقعیت تصمیم‌گیری مواجه کنید.

توضیح دهید که ما در مورد کارهای اجباری مانند آمدن به موقع به مدرسه، مراقبت کردن خود در هنگام عبور از خیابان نیاز به انتخاب یک راه از میان راه‌های مختلف نداریم. انتخاب مربوط به زمانی است که برای انجام یک کار اختیاری راه‌های متعددی پیش‌رو داریم.

«در این بخش، هدف اصلی پی بردن به این نکته است که در هر موضوع انتخاب‌ها با گزینه‌های مختلفی وجود دارد. اجازه دهید دانش‌آموزان همه راه‌حل‌ها را بیان کنند.»

درس ۴: چگونه تصمیم بگیریم

نکته: دقت کنید که گاهی مشکلات یا حوادث جبران‌ناپذیری که در زندگی افراد به‌وجود می‌آید ناشی از فکر نکردن به عواقب تصمیم خود، تحقیق نکردن، عصبانیت و عجله کردن است.

توجه به نکات مهم در آموزش تصمیم‌گیری:

فشار روانی گروه همسالان: در این سن فشار روانی گروه همسالان زیاد است. با انجام فعالیت‌های کتاب یا فعالیت‌هایی که خودتان طراحی می‌کنید، سعی کنید که این فشار و مهارت مقابله با آن را به بچه‌ها بشناسانید. گفت‌وگو و بحث گروهی باعث می‌شود که حاکمیت این فشار بر روابط بچه‌ها کاهش یابد.

۱- اصول کافی ج ۲ ص ۳۶۹

۲- غررالحکم ص ۴۸۲

۳- میزان‌الحکم ج ۱۰ ص ۶۰۳

۴- نهج‌البلاغه نامه ۳۱

۵- نهج‌البلاغه حکمت ۴۷۹

۶- نهج‌البلاغه نامه ۳۱

مشاوره: یکی از آسیب‌هایی که دانش‌آموزان را تهدید می‌کند، این است که در مسائل خود با افراد ذی‌صلاح مشورت نمی‌کنند و اصولاً به آن‌ها آموزش داده نشده که مراجعه به مشاور یک مهارت مهم زندگی است.

ایفای نقش: با هماهنگی قبلی، یکی دو نفر از دانش‌آموزان مستعد را فراخوانده و با آن‌ها برای اجرای نقش یک دوست که می‌خواهد دوست دیگری را تحت فشار قرار داده و او را به سمت و سوی نامناسبی بکشد و دوست مورد نظر به شکل ضعیفی برخورد می‌کند و در سناریوی دیگر آن فرد، علیرغم میل باطنی خود قاطع ایستاده و جواب رد به خواهش نامناسب او داده و دلیل می‌آورد. برای کسانی که نقش بازی می‌کنند امتیاز در نظر بگیرید.

بیان خاطره: شما به‌عنوان معلم می‌توانید خاطره‌ای از دوران کودکی خود که در موقعیتی نه گفته‌اید تعریف کنید و از دانش‌آموزان نیز بخواهید خاطره‌ای را بازگو کنند.

روخوانی: از یکی از دانش‌آموزان بخواهید مطالب مربوط به این مبحث را با صدای بلند بخواند و دانش‌آموزان دیگر مطالب را توضیح دهند و نظرشان را بگویند.

فصل سوم: کشاورزی در ایران

انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس بتوانند:

- عوامل مؤثر بر کشاورزی را بشناسند و دسته‌بندی کنند. (عوامل طبیعی و انسانی)
- درباره غذای محلی خود و برخی محصولات کشاورزی پرس‌وجو و تحقیق کنند.
- پراکندگی محصولات مهم کشاورزی را روی نقشه نشان دهند و راهنمای مناسب برای نقشه ترسیم کنند.
- نمودارهای مربوط به محصولات کشاورزی را بخوانند و ترسیم کنند.
- درباره موضوعات مربوط به مصرف غذا، شکرگزاری، اسراف نکردن و کمک به گرسنگان اظهار نظر و یا به شیوه مناسب نظر خود را بیان کنند. (پوستر، نقاشی، متن و ...)
- فرایندهای تولید، توزیع و مصرف را به‌طور متوالی بشناسند و مرتب کنند.
- کشت گلخانه‌ای را با کشت معمولی مقایسه کنند.

غذا یکی از نیازهای اولیه بشر است و ادامه زندگی بدون آن امکان‌پذیر نمی‌باشد. در این فصل دانش‌آموزان با کشاورزی به‌عنوان یکی از عمده‌ترین منابع تأمین غذا آشنا می‌شوند. دانش‌آموزان عوامل مؤثر بر کشاورزی (طبیعی و انسانی) را دسته‌بندی می‌کنند و از طریق کاوشگری اطلاعاتی درباره نوع و فرایند، تولید، توزیع و مصرف محصولات کشاورزی به‌دست می‌آورند و پراکندگی محصولات را روی نقشه نمایش می‌دهند. در این فصل، مصرف بهینه و پرهیز از اسراف مواد غذایی و نکاتی که باید در مصرف صحیح رعایت شود، آموزش داده می‌شود.

مواد و وسایل لازم: نقشه دیواری استان و پراکندگی محصولات کشاورزی ایران - عکس‌ها و فیلم‌هایی درباره محصولات کشاورزی استان و منطقه.

درس ۵: عوامل مؤثر در کشاورزی

مراحل تدریس و ایجاد فرصت‌های یادگیری

شما می‌توانید از خانواده بعضی از دانش‌آموزان بخواهید آش محلی منطقه خود را درست کنند و به کلاس بیاورند. بچه‌ها پس خوردن آش بگویند در این آش چه محصولات کشاورزی به‌کار رفته است؟

شما می‌توانید سبزیجات، غلات، حبوبات، مغزها و دانه‌ها و محصولات جالیزی به کلاس بیاورید و از دانش‌آموزان بخواهید آن‌ها را طبقه‌بندی کنند. می‌توانید تعدادی عکس و اسلاید از انواع کشت‌ها و محصولات به دانش‌آموزان نشان دهید. سپس با انجام این فعالیت‌ها از دانش‌آموزان بخواهید سؤالاتی درباره کشاورزی مطرح کنند.

دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید و از آن‌ها بخواهید روی یک کاغذ بنویسند برای تولید یک محصول کشاورزی به چه چیزهایی نیاز دارند.

برای مثال: خاک، آب، کشاورز، بیل، تراکتور، علف‌چین و ...

سپس به بچه‌ها بگویید که ما می‌توانیم این عوامل را به دو گروه طبیعی و انسانی تقسیم کنیم.

برای مثال: تراکتور، کمباین، بیل، داس و ... در گروه وسایل و ابزار قرار می‌گیرند و این عامل، انسانی محسوب می‌شود.

سپس عوامل طبیعی و انسانی را توضیح دهید. در فرایند تدریس بهتر است از روش پرسش و پاسخ استفاده کنید.

در صورت امکان تصاویری از چاه و قنات را به دانش‌آموزان نشان دهید یا شکل چاه و قنات را روی تابلو ترسیم کنید و چگونگی استفاده از آن‌ها را توضیح دهید.

نکته: در این درس به مصرف محصولات کشاورزی ایرانی تأکید شده است. میوه‌های ایرانی به دلیل آفتابی بودن کشور ما عطر و طعم برتری نسبت به محصولات مشابه خارجی دارند. دانش‌آموزان را به استفاده از محصولات ایرانی ترغیب کنید. علاوه بر موضوع عطر و طعم، بر حمایت از کار ایرانی و کشاورزان کشور تأکید کنید و توضیح دهید چرا باید از تولیدکننده‌های هم‌وطن خودمان حمایت کنیم.

درس ۶: محصولات کشاورزی از تولید تا مصرف

نکته: در این درس توجه به کار کشاورزی به‌عنوان یک فعالیت پاک و شریف مورد تأکید است. بچه‌ها را به مشاغل مربوط به کشاورزی ترغیب کنید. اهمیت و ارزش این شغل را با توجه به نقل حدیث از امام جعفر صادق (ع) آشکارتر نمایید. از دانش‌آموزان بخواهید فعالیت را انجام دهند. سخن امام جعفر صادق (ع) تأیید اهمیت کار کشاورزی است؛ زیرا از یک طرف با زحمت و تلاش انسان همراه است و از طرف دیگر با بهره‌گیری انسان از نعمت‌های الهی مرتبط است.

عن‌الصادق (ع) قال: «زرعوا و اغرسوا و الله ما عمل الناس عملاً أحلّ و لا اطيب منه.»^۱

سفر محصولات کشاورزی: فرایند چگونه محصولات کشاورزی به دست ما می‌رسد را تدریس کنید. در این مرحله بهتر است ابتدا از گروه‌ها بخواهید چند محصولی را که در مورد آن تحقیق کرده و روی نقشه مکان‌یابی کرده‌اند انتخاب کنند و مسیری را که این محصولات طی می‌کنند تا به دست آن‌ها برسد، رسم کنند. اجازه دهید از طریق پرسش و پاسخ، دانش‌آموزان خودشان به این موضوع برسند که برای طی این مسیر به وسایل حمل و نقل، انبار و سردخانه، مغازه برای فروش و غیره نیاز داریم و ضمناً این مسیر با کمک و همکاری مشاغل طی می‌شود زیرا یکی از اهداف درس آشنایی با مشاغل مرتبط می‌باشد.

درست مصرف کنیم:

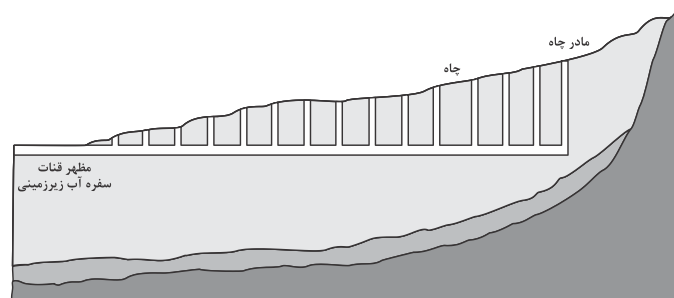
از نکات کلیدی این درس نگرش صحیح دانش‌آموزان به مصرف بهینه و صحیح است. برای این بخش توصیه می‌شود بحث گروهی در کلاس ترتیب دهید و بگذارید از طریق بحث و اظهار نظر اهداف ارزشی، درونی شود. شما می‌توانید برای آغاز بحث سؤالی را مطرح کنید برای مثال: آیا تاکنون به مهمانی‌هایی رفته‌اید که در آن غذا اسراف شده باشد، آیا در محیط کوچه و خیابان خانه به مواردی از اسراف غذا برخورد کرده‌اید؟ نظر شما چیست؟ با استفاده از روش‌های تأثیرگذار دانش‌آموزان را به اهمیت کمک به افراد مستمند و گرسنگان ترغیب کنید. **شکرگزاری از خداوند در هنگام خوردن غذا** یکی از آداب پسندیده است که در سایر ادیان نیز وجود دارد، اما شاید کمتر به عادت می‌شود برای ما تبدیل شده باشد. به همین دلیل توصیه می‌شود این امر به‌خوبی آموزش داده شود.

دانستی‌های معلم

برخی مزایای کشت گلخانه‌ای:

- ۱- افزایش تولید در واحد سطح (برای مثال در مورد خیار تولید ۲۰ کیلوگرم خیار در هر مترمربع در گلخانه به جای تولید ۲ کیلوگرم در هوای آزاد)
- ۲- تولید بیش از یک محصول در سال (برای مثال تولید خیار سه بار در سال)
- ۳- افزایش کیفیت محصول تولیدی (با کنترل دقیق آفات و کاهش مصرف سموم و ...)
- ۴- صرفه‌جویی در مصرف آب (بارش آبیاری تحت فشار)
- ۵- عدم وابستگی تولید به شرایط محیطی و امکان بازاریابی

قنات یا کاریز: قنات یکی از ابداعات ایرانیان است. قنات که توسط مقنن ایرانی اختراع شده، هزاران سال قدمت دارد. قنات یا کاریز کانالی است که از دیرباز برای دسترسی به آب‌های زیرزمینی در مناطق خشک حفر شده تا ساکنان این ناحیه به آب‌های نواحی کوهستانی و کوهپایه‌ای دسترسی پیدا کنند. قنات از یک دهانه یا هرنج که روباز است تشکیل شده و یک مجرای تونل‌مانند زیرزمینی و چند چاه عمودی در فواصل مشخص. چاه‌ها که به آن‌ها میله هم گفته می‌شود علاوه بر اینکه مجرای انتقال مواد حفاری شده به سطح زمین هستند عمل تهویه تونل و یا لایروبی و تعمیر قنات را هم انجام می‌دهند. مظهر قنات هرچه به سمت مادر چاه می‌رود آبدار می‌شود. طول‌ترین قناتی که تاکنون حفر شده قنات گناباد در خراسان است که ۷۰ کیلومتر طول دارد.

فصل چهارم: ایران و منابع انرژی

انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس بتوانند:

- ۱) انواع منابع عمده انرژی و نیاز به منابع هر گروه را شناسایی کنند.
- ۲) موقعیت مکانی منابع انرژی نفت و گاز ایران را روی نقشه معین کنند.
- ۳) از منابع مختلف (اینترنت، کتاب‌های آموزشی، پرس‌وجو و ...) اطلاعاتی درباره انواع انرژی جمع‌آوری کنند.

۴) در مورد راه‌های اتلاف انرژی و چگونگی مصرف بهینه نفت و گاز به‌عنوان یک میراث طبیعی اظهارنظر و بحث کنند و نسبت به مصرف بهینه این منابع حساس و مسئول شوند.

۵) سوخت‌های فسیلی را با انرژی‌های نو مقایسه کنند.

۶) درباره مصرف صحیح انرژی در خانه، گزارش بدهند یا جدولی را تکمیل کنند.

۷) درباره مصرف انرژی در گذشته از طریق مصاحبه با افراد سالمند اطلاعاتی به‌دست بیاورند و مصرف را با وضع موجود مقایسه کنند.

۸) اشکال مصرف و منابع انرژی را در آینده (مثلاً چهل سال بعد) تجسم و درباره موضوع پیش‌بینی‌هایی بکنند.

آنچه دنیای امروز با به حرکت درمی‌آورد، انرژی است و ما به منابع طبیعی برای تولید انرژی وابسته‌ایم. با رشد سریع جمعیت جهان تقاضا برای مصرف انرژی افزایش یافته است و مجدداً با ایجاد کارخانه‌های جدید و تکنولوژی‌های جدید تقاضا روبه‌روز بیشتر می‌شود.

تقاضا برای انرژی یکی از مهم‌ترین چالش‌های دنیای امروز است به طوری که بر روابط کشورها نیز اثر می‌گذارد و موجودیت و حیات اقتصادی آن‌ها به این موضوع بستگی دارد. علاوه بر آن مصرف نامتعادل و نادرست انرژی نیز مشکلات زیادی برای بشر امروز در عرصه‌های گوناگون پدید آورده است.

کشور ما به علت قرارگرفتن در یکی از کانون‌های مهم انرژی جهان (خاورمیانه و خلیج فارس) و همچنین دارا بودن منابع سرشار نفت و گاز با مسائل مختلفی در این زمینه روبه‌رو است؛ لذا با توجه به اهمیت موضوع در این فصل دانش‌آموزان با انواع منابع انرژی و پراکندگی انرژی نفت و گاز در کشور و راهکارهای مصرف بهینه انرژی آشنا می‌شوند و لزوم مصرف صحیح را بررسی می‌کنند.

درس ۷: طلای سیاه

* از دانش‌آموزان بپرسید اگر برق مدرسه قطع شود با چه مشکلاتی روبه‌رو می‌شوند؟ یا اگر بنزین در جایگاه‌های فروش آن تمام شود چه اتفاقی در سطح شهر می‌افتد؟ یا اگر در هنگام زمستان گاز قطع شود چه اختلالی در زندگی پدید می‌آید؟ مصرف مواد غذایی ما چه ارتباطی با نفت و گاز و بنزین دارد؟ سعی کنید دانش‌آموزان فضای زندگی بدون انرژی را تصور و تجسم و به جنبه‌های مختلف آن فکر کنند. سپس دانش‌آموزان را هدایت کنید تا سؤالات بیشتری درباره انرژی طرح کنند. خودتان پیشقدم شوید و بپرسید انرژی گاز چگونه به‌دست ما می‌رسد؟ انرژی برق از کجا پدید می‌آید؟ با توجه به مطالب کتاب، سه گروه عمده انرژی یعنی سوخت‌های فسیلی، انرژی‌های نو و انرژی هسته‌ای را به آن‌ها نشان دهید و بگذارید اختلاف زیادی را که بین میزان مصرف این سه نوع در جهان امروز وجود دارد دریابند.

* به منظور تدریس پراکندگی منابع نفت و گاز از نقشه‌های دیواری استفاده کنید. همچنین از دانش‌آموزان بخواهید روی نقشه‌های کتاب ابتدا جهت‌های اصلی (شمال و جنوب و شرق و غرب) و جهت‌های فرعی را مشخص کنند و بنویسند. از آن‌ها بخواهید با توجه به راهنمای نقشه و علائمی که وجود دارد منابع نفتی و گازی را مشخص کنند. (برای مثال دور آن‌ها خط بکشند و نام محل آن‌ها را بگویند.)

بهترین شیوه برای این قسمت استفاده از «بحث گروهی» است. البته قبل از بحث گروهی، شما باید آمادگی لازم را در کلاس ایجاد کنید. با استفاده از روش پرسش و پاسخ اهمیت صادرات و واردات نفت و گاز را برای کشورهای صادرکننده (که متکی بر پول نفت هستند) و کشورهای واردکننده (که نیازمند انرژی برای ادامه تولیدات خود) می‌باشند توضیح دهید.

دانش‌آموزان را راهنمایی کنید از والدین خود بپرسند سوخت گاز و پخت و پز داخل منزل آن‌ها چیست؟ و چگونه به‌دست آن‌ها می‌رسد؟ آیا لوله‌کشی گاز است؟ آیا از جایگاه فروش نفت خریداری می‌کنند؟ میزان مصرف چگونه تعیین می‌شود؟ آیا کنتور گاز وجود دارد؟ پول چگونه پرداخت می‌شود؟ در ازای قبض یا به صورت نقدی؟

درس ۸: انرژی را بهتر مصرف کنیم

نکته: یکی از اهداف مهم این درس تغییر نگرش و باور و رفتار دانش‌آموزان در مورد مصرف صحیح انرژی است. توصیه می‌شود به این هدف در فرایند آموزش توجه و دقت بیشتری داشته باشید تا در خلال فعالیت‌های آموزشی، مطمئن شوید که دانش‌آموزان نسبت به اتلاف یا هدر دادن انرژی حساس‌تر شده‌اند. این کار را در طی سال تحصیلی انجام دهید و منحصر به یک یا دو جلسه آموزشی نکنید.

دانستنی‌های معلم

منابع و ذخایر: منبع اصلی و اولیه انرژی زمین، تابش خورشیدی است. حاصل جمع تمام اجزای ترکیب‌شونده محیط شامل ماده و انرژی و اشیاء زنده و غیرزنده را ذخیره کل می‌گویند.

اما انسان به درصد عظیمی از کل ذخایر ماده و انرژی نمی‌تواند دست یابد. منبع یک مفهوم فرهنگی است و ذخیره وقتی به منبع تبدیل می‌شود که مردم با شرایط تکنولوژی آن روز بتوانند برای رفع نیازهای خود از آن استفاده کنند. سنگ چخماق یک منبع مهم در عصر حجر بود اما دو هزار سال است که دیگر استفاده‌ای از آن نمی‌شود. از این رو منابع بخشی از ذخایر هستند که تحت شرایط اقتصادی، فنی و اجتماعی خاص مورد استفاده قرار می‌گیرند.

منابع تجدیدپذیر و غیرقابل تجدید:

منابع تجدیدناپذیر چنان گند تشکیل می‌شوند که امکان استفاده مجدد از آن‌ها بسیار ناچیز است. برای مثال، منابع مس یا سوخت‌های فسیلی.

منابع تجدیدپذیر خود به دو گروه تقسیم می‌شوند: برخی مانند آب و باد، تحت تأثیر عمل انسان‌ها نیستند. اما برخی مانند جنگل‌ها به شدت تحت تأثیر عمل انسان هستند و اگرچه تجدیدپذیر هستند اما ممکن است توسط انسان‌ها به کلی نابود شوند.